

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
ІННІ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

О. Г. Самойленко доц. Самойленко О. Г.

25 лютого 2022 р.

ПРОГРАМА

КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література),

035 Філологія (Українська мова і література)

Форма навчання: денна, заочна

Освітній рівень: бакалавр

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література)

035 Філологія (Українська мова та література)

Освітній рівень: бакалавр

Кваліфікація:

для спец. 014 Середня освіта (Українська мова і література) – Вчитель української мови і літератури;

для спец. 035 Філологія (Українська мова та література) – Філолог. Вчитель української мови і літератури

Форма навчання: денна, заочна

Укладачі:

1. Проф. Бойко Н. І.
2. Проф. Бондаренко Ю. І.
3. Проф. Коваленко Є. І.
4. Проф. Хархун В. П.
5. Доц. Голуб Н. М.
6. Доц. Капленко О. М.
7. Доц. Михальчук Н. І.
8. Доц. Філоненко О. С.

Схвалено на засіданні кафедри української мови, методики її навчання та перекладу (протокол № 15 від 15 лютого 2022 року).

Схвалено на засіданні кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики (протокол № 2 від 9 лютого 2022 року).

Затверджено на засіданні Вченої ради ННІ філології, перекладу та журналістики (протокол № 6 від 24 лютого 2022 року)

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ	7
1.1. Основні вимоги до знань й умінь з української мови	7
1.2. Основні вимоги до знань й умінь з методики навчання української мови.....	8
1.3. Основні вимоги до знань й умінь з української літератури	9
1.4. Основні вимоги до знань й умінь з методики навчання української літератури	10
1.5. Основні вимоги до знань й умінь з педагогіки	10
2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ.....	11
2.1. Критерії оцінювання знань й умінь з української мови	11
2.2. Критерії оцінювання знань й умінь із методики навчання української мови.....	11
2.3. Критерії оцінювання знань й умінь з української літератури	12
2.4. Критерії оцінювання знань й умінь із методики навчання української літератури	14
2.5. Критерії оцінювання знань й умінь із педагогіки.....	14
3. ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ, СТРУКТУРА ЗАВДАНЬ.....	15
4. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ	16
4.1. Зміст навчального матеріалу з української мови	16
4.2. Зміст навчального матеріалу з методики навчання української мови.....	21
4.3. Зміст навчального матеріалу з української літератури	26
4.4. Зміст навчального матеріалу з методики навчання української літератури	28
4.5. Зміст навчального матеріалу з педагогіки	43
5. СПИСОК ДЖЕРЕЛ	46
5.1. Список джерел з української мови	46
5.2. Список джерел із методики навчання української мови.....	50
5.3. Список джерел з української літератури	52
5.4. Список джерел із методики навчання української літератури	59
5.5. Список джерел із педагогіки	62

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Програма комплексного екзамену з української мови складена за основними розділами курсу «Сучасна українська літературна мова» і спрямована на виявлення знань з усіх розділів науки про мову у тісному взаємозв'язку з теоретичними положеннями, які мають методологічне підґрунтя, та практичними вміннями і можливостями.

Комплексний іспит має статус державного і визначає ступінь фахової підготовки майбутніх учителів української мови. На відміну від курсових екзаменів він носить комплексний характер, оскільки поєднує основні питання з усіх розділів курсу «Сучасна українська літературна мова», які вивчають студенти впродовж 4-х років. Проте програма охоплює не весь матеріал із розділів сучасної української літературної мови, а лише базові, основні питання. Ширше представлено в програмі матеріал, який учні вивчають у школі, що обумовлено характером підготовки вчителя-філолога.

Мета комплексного екзамену:

- виявити знання студентів, отримані в процесі навчання, та вміння аналізувати мовні і мовленнєві явища;
- визначити вміння характеризувати різнорівневі мовні і мовленнєві одиниці;
- виявити рівень володіння теоретичними знаннями і практичними навичками культури усного і писемного мовлення, здатність студентів виявляти ненормативні мовні явища, оцінювати їх, сприяти усуненню та поліпшенню рівня мовної компетентності.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОГРАМИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Програма комплексного екзамену з методики навчання української мови складена відповідно до освітніх програм «Середня освіта (Українська мова і література)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Українська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та «Українська мова і література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Іспит має статус державного й визначає ступінь фахової підготовки майбутніх учителів української мови. Він носить комплексний характер, оскільки поєднує основні питання з розділів курсу «Методика навчання української мови».

Мета комплексного екзамену:

- виявити рівень володіння теоретичними знаннями в галузі лінгводидактики;
- визначити вміння організовувати ефективну навчальну діяльність

школярів з української мови;

- виявити рівень володіння відповідними компетентностями, визначеними освітніми програмами.

Загальні компетентності:

- здатність спілкуватися українською мовою;
- здатність аналізувати інформацію з різних джерел;
- здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень;
- здатність до міждисциплінарної взаємодії в процесі вирішення науково-дослідницьких і прикладних завдань;
- здатність генерувати нові ідеї (бути креативним).

Фахові компетентності:

- здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології навчання;
- здатність використовувати системні знання з методики навчання української мови в майбутній професійній діяльності;
- здатність до використання сучасних методів навчання, пов'язаних із використанням ІКТ: інтерактивне навчання; дистанційне навчання; використання інтернет-технологій;
- володіння методикою мовленнєвого розвитку учнів;
- здатність до використання передового педагогічного досвіду в майбутній професійній діяльності;
- здатність застосовувати методи наукового дослідження.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Програма комплексного екзамену з історії української літератури складена за основними розділами курсу в історико-хронологічній послідовності і спрямована на розкриття особливостей літературного процесу та найважливіших художньо-творчих досягнень з найдавніших часів до сьогодення у тісному взаємозв'язку з теоретичними положеннями, які носять методологічний характер.

Комплексний екзамен має статус державного і визначає ступінь фахової підготовки майбутніх вчителів літератури. На відміну від курсових екзаменів він носить комплексний характер, оскільки включає основні питання зі вступу до теорії літератури, фольклору та історії української літератури, які вивчаються студентами протягом 4-х років. Проте програма охоплює не весь матеріал історії української літератури, а лише основні її розділи. Більше представлений у програмі матеріал з літератури ХІХ та ХХ ст., що обумовлено характером підготовки до роботи в школі.

Мета комплексного екзамену:

- виявити знання студентів, отримані в процесі навчання, та вміння аналізувати художній текст;
- визначити вміння моделювати літературний процес;
- виявити здатність студентів аналізувати як творчість окремих

письменників, так і їх твори, давати їм оцінку як художньому явищу.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОГРАМИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Шкільний курс української літератури та методика його викладання в умовах існування української держави здобули значний поштовх до розвитку. За останні роки змінилися погляди на те, якою має бути ця дисципліна: розширилося текстуальне поле, збагатився добір авторів, набрали нової якості підходи до осмислення літературного матеріалу. Постійно точиться дискусія щодо змісту та структури шкільного курсу української літератури, напрацьовуються нові методики, які застосовуються вчителями-практиками.

Формування сучасного словесника передбачає включення в систему вищої освіти механізмів, що базуються на новітніх здобутках методики навчання предмета, вітчизняного та зарубіжного літературознавства, психолого-педагогічних наук, філософії, мистецтвознавства тощо.

Пропонована програма спрямована на формування в студентів необхідних теоретичних знань, практичних навичок у галузі моделювання процесу вивчення літератури на макро- та мікрорівнях.

Макрорівень передбачає здатність учителя вибудовувати перспективне, системно організоване викладання предмета в часових рамках шкільного курсу, навчального року, семестру тощо, а також забезпечувати цілісне осмислення учнями основних художніх явищ, якими є літературний твір, творчість письменника, літературні період, течія або напрям, розвиток української літератури в цілому. Тут студенти повинні *знати*:

- принципи побудови та зміст шкільних курсів української літератури;
- складові календарного плану;
- основні підходи до моделювання систем уроків літератури;
- структуру основних типів та видів занять;
- етапи планування уроків та інших форм вивчення літератури.

Вони повинні *вміти*:

- створювати системи уроків вивчення епічних, драматичних і ліричних творів, творчості письменника в цілому, літературного періоду тощо;
- календаризувати навчальний матеріал із літератури;
- планувати й проводити окремі уроки з вивчення літературного, біографічного, теоретичного та літературно-критичного матеріалів.

Мета мікрорівня – прищепити студентам уміння моделювати різноманітні навчальні ситуації, тобто організувати роботу учнів, спрямовану на сприйняття та осмислення різних видів літературної інформації, вироблення практичних навичок дослідження художніх текстів, застосування теоретичних знань, виконання творчих робіт, використання літературно-критичних джерел.

Студенти повинні *знати, вміти й застосовувати*:

- способи підготовки учнів до сприйняття того, що передбачено для вивчення на уроці;

- шляхи організації читацької діяльності школярів;
- методичні прийоми осмислення літературного, біографічного, літературно-критичного матеріалу; формування в учнів теоретичних знань і практичних умінь; розвитку творчих здібностей школярів;
- прийоми узагальнення, систематизації та поглиблення набутих учнями знань, умінь та навичок.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОГРАМИ З ПЕДАГОГІКИ

Сьогодні освіта визначається державою як стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації. Головною її метою є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України. Тому пріоритетним напрямком державної політики в сучасній освіті є особистісна орієнтація. У її реалізації важлива роль відводиться педагогу, який формує майбутній потенціал гуманного суспільства, і його професійній діяльності.

Враховуючи завдання, на які націлюють державні освітні документи, зокрема Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», мета комплексного кваліфікаційного іспиту полягає у виявленні як теоретичного рівня підготовки студентів, так і практичних умінь і навичок, необхідних для розвитку їхньої професійної самостійності, інтересу до майбутньої творчої педагогічної діяльності.

Педагогічний блок завдань комплексного кваліфікаційного іспиту з теорії та практики навчання і виховання передбачає розв'язання практичного завдання, що дозволяє перевірити сформованість відповідних умінь і навичок студентів-бакалаврів аналізувати, моделювати, конструювати, регулювати, організовувати як свою освітню діяльність, так і поведінку учнів. Орієнтація на науковий підхід до розв'язання практичних проблем педагогіки – це єдиний шлях підготовки вчителів, спроможних професійно вирішувати суперечливі питання виховання та освіти молоді.

Відповідь студента-випускника на кваліфікаційному іспиті повинна свідчити про його обізнаність у важливих загальних питаннях педагогіки та психології, про усвідомлення ним досвіду сучасної школи, про сформованість соціально-особистісних, загальнонаукових та професійних компетентностей.

1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ

1.1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Завершуючи підготовку до комплексного кваліфікаційного іспиту студенти повинні:

- виявити вільне володіння орфоепічними, лексичними, фразеологічними, словотвірними, морфологічними, синтаксичними,

орфографічними, пунктуаційними та стилістичними нормами сучасної української літературної мови;

- продемонструвати здатність відрізняти випадки правильного використання мовних засобів від помилкових;
- мати чітке уявлення про зміст понять і термінів українського мовознавства, значення й особливості функціонування мовних одиниць;
- виявити вміння розпізнавати істотні ознаки мовних явищ, їх закономірності; групувати й класифікувати мовні явища, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між ними;
- виявити здатність практично застосовувати набуті теоретичні знання з української мови;
- вільно створювати власні висловлення, висловлювати критичний погляд на мовні явища з урахування сучасних підходів до їхнього аналізу;
- уміти логічно й послідовно викладати думки та формулювати відповідні висновки.

Відповіді студентів повинні бути логічні і відзначатися високою культурою мовлення, розумінням сучасних мовних явищ і процесів.

Програма не пропонує формулювання вузьких питань, які були на курсових іспитах і наявні в екзаменаційних картках до них. Водночас на кваліфікаційному іспиті можуть бути поставлені й дещо вужчі питання (як додаткові, уточнювальні), оскільки вони передбачені навчальними програмами з української мови.

1.2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні **знати**:

- основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені в змісті та структурі чинних програм з української мови для закладів загальної середньої освіти;
- місце мовної освіти у формуванні національної свідомості учнів, роль рідної мови в розвитку національно-мовної особистості;
- методи, прийоми, засоби та форми організації навчання, які допоможуть формувати в учнів ключові та предметну компетентності, виховувати свідомих громадян України;
- методи науково-педагогічного дослідження;

уміти:

- співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, утілювати нові методичні ідеї в практику вивчення предмета, застосовувати педагогічні інновації;
- осмислювати основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені в змісті та структурі чинних програм з української мови для закладів загальної середньої освіти;
- проводити методичний аналіз мовного матеріалу, а саме: встановлювати наступність і перспективність у його вивченні, співвідносити теоретичний

матеріал із практичними вміннями; диференціювати матеріал за ступенем складності його засвоєння, виділяти в ньому головне;

- урахувати міжпредметні зв'язки;
- працювати з підручником, використовувати дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, її рубрикації, умовні позначення, запитання й завдання, ілюстративний матеріал, вправи;
- розробляти план-конспект (фрагмент) уроку: визначати тип уроку, його структуру, формулювати цілі й завдання, розробляти зміст і структуру, добирати дидактичний матеріал, створювати систему вправ, прогнозувати пізнавальну діяльність учнів;
- оптимально використовувати основні методи, прийоми, засоби навчання мови, елементи програмування, алгоритмізації та комп'ютеризації на уроках мови, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається.

1.3. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Завершуючи підготовку до державного екзамену студенти повинні:

- знати й розуміти закономірності літературного процесу, вміти оцінювати його під кутом зору наукової об'єктивності й багатовекторної обумовленості, а також з урахуванням фундаментальних праць літературознавців та критиків;
- бути обізнаними з каноном української літератури від найдавніших часів до сьогодення;
- вміти аналізувати художні твори в єдності форми та змісту, розуміти їх естетичне та виховне значення; підтверджувати свої думки цитуванням уривків і виразним читанням при аналізі поетичних текстів;
- знати критичну літературу, вміти визначати рівень об'єктивності при оцінці літературних явищ;
- вміти здійснювати порівняльний аналіз тотожних процесів та творів зі схожою проблематикою, а також компаративістський аналіз;
- знати й вміти використовувати теоретико-літературні поняття та терміни, а також принципи й методи аналізу художнього твору;
- виявляти вміння орієнтуватися в сучасній літературній періодиці, виявляти найбільш цікаві й актуальні критичні матеріали.

Відповіді студентів повинні бути логічні і відзначатись високою культурою мовлення, розумінням естетичної природи художніх творів.

Програма не пропонує формулювання питань, які будуть включені до екзаменаційних білетів. Крім того, на екзаменах можуть бути і такі питання (у вигляді додаткових), які хоча і не включені в програму державного екзамену, але передбачені навчальними програмами з історії української літератури.

1.4. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ Й УМІНЬ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Пропонована програма спрямована на формування в студентів необхідних теоретичних знань, практичних навичок у галузі моделювання процесу вивчення літератури на макро- та мікрорівнях.

Макрорівень передбачає здатність учителя вибудовувати перспективне, системно організоване викладання предмета в часових рамках шкільного курсу, навчального року, семестру тощо, а також забезпечувати цілісне осмислення учнями основних художніх явищ, якими є літературний твір, творчість письменника, літературні період, течія або напрям, розвиток української літератури в цілому. Тут студенти повинні *знати*:

- принципи побудови та зміст шкільних курсів української літератури;
- складові календарного плану;
- основні підходи до моделювання систем уроків літератури;
- структуру основних типів та видів занять;
- етапи планування уроків та інших форм вивчення літератури.

Вони повинні *вміти*:

- створювати системи уроків вивчення епічних, драматичних і ліричних творів, творчості письменника в цілому, літературного періоду тощо;
- календаризувати навчальний матеріал із літератури;
- планувати й проводити окремі уроки з вивчення літературного, біографічного, теоретичного та літературно-критичного матеріалів.

Мета мікрорівня – прищепити студентам уміння моделювати різноманітні навчальні ситуації, тобто організувати роботу учнів, спрямовану на сприйняття та осмислення різних видів літературної інформації, вироблення практичних навичок дослідження художніх текстів, застосування теоретичних знань, виконання творчих робіт, використання літературно-критичних джерел.

Студенти повинні *знати, вміти й застосовувати*:

- способи підготовки учнів до сприйняття того, що передбачено для вивчення на уроці;
- шляхи організації читацької діяльності школярів;
- методичні прийоми осмислення літературного, біографічного, літературно-критичного матеріалу; формування в учнів теоретичних знань і практичних умінь; розвитку творчих здібностей школярів;
- прийоми узагальнення, систематизації та поглиблення набутих учнями знань, умінь та навичок.

1.5. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА УМІНЬ З ПЕДАГОГІКИ

На комплексному атестаційному екзамені з фаху випускник освітнього рівня «бакалавр» повинен мати такі уміння та навички:

- високий рівень професійної психолого-педагогічної підготовки;
- засвоєння понятійно-категоріального апарату педагогічної науки як

дидактичної основи часткових методик;

- наявність науково-психологічної, рефлексивної позиції відносно навчання, виховання, розвитку особистості та педагогічної діяльності;

- уміння будувати педагогічну діяльність на основі теоретичних засад процесу навчання, єдності виховного і навчального процесів;

- уміння будувати педагогічну взаємодію на основі глибокого систематичного вивчення учасників взаємодії, їх інтересів, запитів, потреб, можливостей, на принципах добровільної та взаємної поваги;

- здатність здійснювати навчальну і виховну взаємодію з учнями на рівні співробітництва та співтворчості, застосовувати індивідуальні, групові та фронтальні форми роботи;

- уміння розробляти заходи по створенню умов для плідного проведення творчої роботи учня на уроці, позакласній та позашкільній діяльності, організації вільного часу, науково-технічної й художньої творчості, занять спортом і суспільнокорисною діяльністю;

- застосовувати різноманітні раціональні прийоми пошуку, відбору використання професійної інформації про нові педагогічні методи і технології;

- вміння орієнтуватися у професійній психолого-педагогічній літературі;

- показати розуміння психолого-педагогічних проблем сімейного виховання; - психолого-педагогічних основ професійного самовизначення особистості;

- становлення і формування національної свідомості і самосвідомості;

- видів конфліктів у педагогічному процесі та шляхів їх подолання;

- уміння прогнозувати напрями психічного розвитку особистості і організовувати доцільне педагогічне втручання і корекцію;

- здійснювати посередництво у нових формах взаємодії: особистість - сім'я - спільство;

- здатність проводити психолого-педагогічне дослідження і аналізувати результати з методологічних позицій теорії виховання і навчання;

- знання методів психодіагностики розвитку дітей різного віку, молоді та їх оточення;

- знання історичного розвитку педагогічної науки і шкільної практики в Україні та за кордоном;

- уміння здійснювати порівняльний аналіз діяльності видатних педагогів високого науково-теоретичного і практичного рівня, використовувати їх досвід у своїй професійній діяльності;

- належний рівень розвитку педагогічних здібностей, зокрема, спостережливості, педагогічної уяви, здатність відчувати і розуміти психологічний стан суб'єкта соціально-педагогічної взаємодії, позитивно на нього впливати;

- належне володіння дидактичними, організаторськими, комунікативними, науковопізнавальними навичками професійного педагога.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ

2.1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оцінювання знань та вмінь студентів здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає врахування таких критеріїв:

- оцінку «відмінно» (А, 90–100) отримує студент, який вільно володіє матеріалом та лінгвістичною термінологією, здатний самостійно визначати й характеризувати різнорівневі мовні і мовленнєві явища і процеси, критично ставитися до теоретичних положень, уміє використовувати якісний фактичний (ілюстративний) матеріал для репрезентації своїх думок і суджень щодо характеристики конкретних мовних одиниць і процесів, виявляє комплексні знання з усіх розділів курсу «Сучасна українська літературна мова»; знає закономірності, основні тенденції розвитку мовознавства; уміє розпізнавати істотні ознаки мовних явищ, їх закономірності; групувати й класифікувати мовні явища, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між ними; виявляє здатність практично застосовувати набуті теоретичні знання з української мови; уміє здійснювати системний аналіз проблемних питань і робити аргументовані висновки;

- оцінки «добре» (В, С, 83–89, 75–82) заслуговує студент, який загалом володіє матеріалом, висловлює власні погляди щодо теоретичних положень, уміє використовувати якісний фактичний (ілюстративний) матеріал для репрезентації своїх думок і суджень щодо характеристики конкретних мовних одиниць і процесів, виявляє комплексні знання з усіх розділів курсу «Сучасна українська літературна мова», проте у відповіді наявні незначні помилки;

- оцінку «задовільно» (Д, Е, 68–74, 60–67) отримує студент, який поверхово володіє матеріалом, висловлює погляди мовознавців щодо теоретичних положень, не завжди вміє використовувати якісний фактичний (ілюстративний) матеріал для репрезентації своїх думок і суджень щодо характеристики конкретних мовних одиниць і процесів, виявляє неповні знання з окремих розділів курсу «Сучасна українська літературна мова», у відповіді наявні помилки різного типу;

- оцінки «незадовільно» (РХ, Р, 35–59, 0–34) заслуговує студент, який не володіє необхідними теоретичними знаннями з усіх розділів курсу «Сучасна українська літературна мова», лише фрагментарно відтворює фактичний матеріал, у відповіді наявні помилки різного типу.

2.2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оцінювання знань та вмінь студентів здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає врахування таких критеріїв:

- оцінку «відмінно» (А, 90–100) отримує студент/студентка, який/яка бездоганно володіє визначеними програмою методичними знаннями й на їх основі доцільно добирає необхідні методи, прийоми та засоби навчання,

прийоми активізації школярів; розробляє фрагмент уроку української мови; правильно використовує дидактичні можливості методичного апарату підручника; має загальну широку ерудицію та культуру; викладає матеріал послідовно й правильно з точки зору норм літературної мови;

- оцінки «добре» (В, С, 83–89, 75–82) заслуговує студент/студентка, який/яка добре володіє визначеними програмою методичними знаннями й на їх основі доцільно добирає необхідні методи, прийоми та засоби навчання, прийоми активізації школярів; розробляє фрагмент уроку української мови; доречно використовує дидактичні можливості методичного апарату підручника; має загальну широку ерудицію та культуру; викладає матеріал послідовно й правильно з точки зору норм літературної мови, при цьому припускається кількох методичних та мовленнєвих помилок;

- оцінку «задовільно» (Д, Е, 68–74, 60–67) отримує студент/студентка, який/яка володіє визначеними програмою елементарними методичними знаннями й на їх основі добирає методи, прийоми та засоби навчання, які не завжди відповідають типу, меті та змісту розробленого фрагмента уроку української мови; не завжди раціонально використовує дидактичні можливості методичного апарату підручника, припускається методичних та мовленнєвих помилок;

- оцінки «незадовільно» (РХ, Р, 35–59, 0–34) заслуговує студент/студентка, який/яка виявив/виявила поверхові знання методичної теорії, припускається грубих помилок у викладі теоретичного матеріалу, не може дібрати доцільні методи, прийоми та засоби навчання для розкриття питання та розробки фрагмента уроку української мови; часто припускається мовних і мовленнєвих помилок.

2.3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ Й УМІНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Оцінювання знань та вмінь студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і базується на наступних критеріях:

- оцінку «відмінно» (А, 90–100) виставляють студенту, який вільно володіє матеріалом та літературознавчою термінологією, здатний самостійно критично ставитись до літературних подій і явищ, виявляє закономірності, основні тенденції та протиріччя літературного процесу, вміє здійснювати системний аналіз тексту, вміє робити аргументовані висновки;

- оцінку «добре» (В, С, 83–89, 75–82) заслуговує студент, який вільно володіє матеріалом, висловлює власну точку зору стосовно подій та явищ, літературних процесів, вміє аналізувати, порівнювати літературні твори, узагальнювати матеріал;

- оцінку «задовільно» (Д, Е, 68–74, 60–67) виставляють студенту, який розкриває фактичний матеріал, дає характеристику літературним явищам, аналізує конкретні художні твори, з'ясовує їх естетичну та виховну цінність, робить висновки;

- оцінку «незадовільно» (РХ, Р, 35–59, 0–34) заслуговує студент, який не володіє необхідними знаннями й лише фрагментарно відтворює фактичний матеріал, прочитав недостатню кількість програмових творів, не здатний аналізувати критичні твори в єдності форми та змісту.

2.4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Оцінювання знань та вмінь студентів здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає врахування таких критеріїв:

- оцінку «відмінно» (А, 90–100) отримує студент/студентка, який/яка досконало володіє методико-літературним апаратом і з його допомогою моделює навчальний процес уроку літератури, добираючи оптимальні принципи, підходи, шляхи, форми й методи; він/вона усвідомлено підходить до організації роботи школярів на основі художнього, історико-літературного, теоретико-літературного та літературно-критичного видів навчального матеріалу, враховуючи предметоцентричні та дитиноцентричні засади педагогічної діяльності;

- оцінки «добре» (В, С, 83–89, 75–82) заслуговує студент/студентка, який/яка добре володіє методико-літературними знаннями та вміннями, правильно добирає принципи, підходи, шляхи, форми й методи для досягнення своїх педагогічних цілей; він/вона вільно орієнтується у видах навчального матеріалу з української літератури та особливостях його використання на уроках словесності; проте його/її методичні пропозиції не повністю забезпечують усі вимоги до організації освітнього процесу, позначені незначними дидактичними огріхами;

- оцінку «задовільно» (Д, Е, 68–74, 60–67) отримує студент/студентка, який/яка володіє первинними методичними знаннями та вміннями, необхідними для організації процесу вивчення літератури в середній школі; він/вона зі значними помилками добирає принципи, підходи, шляхи, форми й методи для вирішення конкретних педагогічних завдань під час опрацювання учнями різних видів навчального матеріалу; його/її методико-літературний апарат позначений суттєвою неповнотою;

- оцінки «незадовільно» (РХ, Р, 35–59, 0–34) заслуговує студент/студентка, який/яка виявив/виявила методико-літературні знання, недостатні для забезпечення навчального процесу в середній школі; він/вона виявляє помилки, які не дозволяють здійснити розвиток дитини засобами літератури як навчального предмету; у нього/неї бракує базових знань і вмінь, необхідних для виконання обов'язків учителя літератури.

2.5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ Й УМІНЬ ІЗ ПЕДАГОГІКИ

За національною шкалою.

“Відмінно”. Студент вільно володіє понятійним апаратом, розуміє і демонструє на прикладах закономірності, природу і механізм формування та

причинно-наслідкові зв'язки процесів і явищ, на поставлене питання дає аргументовану, логічно побудовану, вичерпну відповідь

“Добре”. Студент володіє понятійним апаратом, розуміє причинно-наслідкові зв'язки процесів і явищ, може самостійно або з незначними підказками викладача пояснити чинники, фактори та закономірності формування процесів і явищ; на поставлене питання дає повну відповідь з несуттєвими неточностями.

“Задовільно”. Студент володіє основним понятійним апаратом, розуміє і відтворює закономірності формування процесів і явищ, з допомогою додаткових питань викладача розкриває суть процесів і явищ; відповіді є неповними, з досить значними, проте не суттєвими неточностями.

“Незадовільно”. Студент не розуміє і не відтворює чинники та закономірності формування процесів і явищ, не має чіткого розуміння понять і термінів, відповіді на питання дає нелогічні, неточні і неаргументовані.

3. ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ, СТРУКТУРА ЗАВДАНЬ

Комплексний кваліфікаційний екзамен проводиться в усній формі. Кожен екзаменаційний білет включає три питання теоретичного та практичного змісту з дисциплін, питання яких винесені на екзамен.

Зразок екзаменаційного білета:

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ філології, перекладу та журналістики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова екзаменаційної комісії
_____ (ПІБ)
«_____» _____ 2021 р.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

для проведення Комплексного кваліфікаційного екзамену
з української мови та методики її навчання, української літератури та методики її навчання,
педагогіки, психології

(згідно з навчальним планом)

ОП Середня освіта (Українська мова і література)

(назва освітньої програми)

зі спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

(шифр та назва спеціальності згідно з ліцензією)

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

(шифр та найменування галузі знань згідно з ліцензією)

Освітній рівень: **бакалавр**

Форма навчання: **денна**

1. Лексикографія як наука. Основні типи та види словників. Основні напрями словникової роботи в школі та принципи її організації. Методика роботи зі словником.

2. «Слово о полку Ігоревім»: полеміка навколо автентичності, проблема авторства, поетика твору. Центротворча роль образу Руської землі. Хронотопний аналіз літературного твору в школі.

3. Розв'язок практичного завдання № 1.

Схвалено:

Кафедрою української мови та методики її навчання «19» травня 2021 р., протокол № 16

Кафедрою української літератури, методики її навчання та журналістики «26» квітня 2021 р., протокол № 13

На екзамені студенту дозволено користуватися програмою курсу «Сучасна українська літературна мова», програмою з літератури, схемами аналізу художнього тексту, підбіркою друкованих поетичних текстів для аналізу, чинними документами.

4. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

4.1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фонетика. Предмет і завдання фонетики як мовознавчої дисципліни. Фізико-акустичний, фізіологічно-артикуляційний і лінгвістичний (фонологічний) аспекти вивчення мовних звуків. Фонетична транскрипція.

Фонологія. Предмет і завдання фонології як мовознавчої дисципліни. Поняття фонем. Інваріант, (основний алофон) і варіанти фонем. Функції фонем. Принципи виділення фонем. Фонематична транскрипція.

Система фонем сучасної української літературної мови. Голосні фонем, їх класифікація. Приголосні фонем, їх класифікація.

Модифікації фонем. Позиційні й комбінаторні зміни голосних: редукція, гармонійна асиміляція, акомодация.

Позиційні та комбінаторні зміни приголосних. Акомодация приголосних до сусідніх голосних. Палаталізація приголосних. Лабіалізація приголосних. Асиміляція приголосних, її різновиди. Дисиміляція приголосних, її різновиди. Спрощення в групах приголосних. Специфічні випадки подовження приголосних в українській мові.

Морфонологія як учення про регулярні фонологічні чергування в складі морфем, пов'язані зі словотворенням і словозміною.

Чергування голосних фонем в українській літературній мові: о, е з і; о, е з нулем звука (вставні, випадні); е з о після шиплячих та й; и з о у фонемосполученнях ри, ли – ро, ло; е – о, і – а, о – а, е – і, у – а, і – и, е – и – Ø (з історичним коментуванням).

Чергування приголосних фонем в українській літературній мові (з історичним коментуванням): перше, друге, третє перехідні пом'якшення

(палаталізації); чергування, пов'язані з пом'якшенням приголосних у сполученні з й; чергування губних зі сполукою "губний + й, л"; чергування і – й, у – в. Зміни приголосних перед суфіксами -ськ(ий), -ств(о), -ин(а), -енк(о).

Поняття складу. Основні закономірності складоподілу в українській мові. Типи складів. Основні правила складоподілу.

Наголос в українській мові. Роль наголосу в розрізненні слів та їхніх форм. Головний та побічний, рухомий та нерухомий наголоси. Тактовий, логічний та емпатичний наголоси. Проклітики й енклітики. Інтонація.

Орфоєпія як розділ мовознавчої науки, що вивчає систему загальноприйнятих правил української літературної вимови. Вимова голосних у ненаголошених і наголошених позиціях (асимілятивний вплив голосних). Вимова дзвінких і глухих приголосних; вимова губних звуків; вимова африкат, вимова м'яких і пом'якшених приголосних; вимова сполучень кількох приголосних; вимова шиплячих приголосних. Особливості вимови слів іншомовного походження.

Графіка української мови. Поняття графеми. Український алфавіт. Співвідношення між буквами українського алфавіту та фонемами української літературної мови. Букви на позначення голосних і приголосних фонем. Звукове значення букв Я, Ю, Є, Ї, Щ, Ъ та подвоєння букв. Позначення м'якості приголосних на письмі.

Українська орфографія як розділ мовознавчої науки. Принципи української орфографії. Короткі відомості з історії української орфографії. Поняття орфограми. Різновиди орфограм. Правопис складних слів. Принципи вживання великої букви. Правопис прізвищ і географічних назв. Правопис слів іншомовного походження. Орфографічні та технічні правила переносу. Основні зміни, зафіксовані в новій редакції «Українського правопису» 2019 року.

Лексикологія. Слово в лексичній системі мови. Основні типи лексичних значень слів. Моносемія і полісемія. Пряме й переносне значення слів. Типи переносних лексичних значень.

Лексико-семантичні явища синонімії, омонімії, паронімії та антонімії в сучасній українській мові. Типи синонімів. Синонімічний ряд, гніздо, домінанта. Розмежування омонімії та полісемії. Повні й часткові омоніми (омофони, омоформи, омографи). Пароніми, їх класифікація. Антоніми, їх класифікація.

Склад лексики української мови за походженням: споконвічна українська лексика (праіндоєвропейський шар, спільнослов'янський шар, специфічно українські слова) та запозичена лексика (основні мови-донори, тематичні групи).

Стилістична диференціація лексики: стилістично нейтральна та стилістично забарвлена лексика. Науково-термінологічна, суспільно-політична, книжна, адміністративно-ділова, специфічно-побутова, емоційно забарвлена лексика.

Активна й пасивна лексика в сучасній українській мові. Неологізми, архаїзми (семантичні, стилістичні, матеріальні).

Фразеологія української мови. Основні ознаки фразеологічної одиниці. Класифікації фразеологічних одиниць: за ступенем семантичного злиття компонентів, за семантико-граматичними особливостями, генетична класифікація.

Джерела формування фразеологічного фонду.

Лексикографія як наука. Розвиток української лексикографії. Поняття про словник. Загальна характеристика словників (енциклопедичних та лінгвістичних). Лінгвістичні одномовні словники: тлумачні, етимологічні, історичні, іншомовні, лексико-семантичні, фразеологічні, орфографічні, термінологічні, орфоепічні, морфемні, діалектні, частотні, інверсійні тощо.

Морфеміка. Визначення й характеристика морфем. Кореневі й афіксальні морфеми, функціональні відмінності між ними. Вільні та зв'язані кореневі морфеми. Морфема, морф, аломорф. Основа слова, типи основ.

Словотвір. Способи словотворення в сучасній українській мові. Морфологічний спосіб словотворення: афіксація, осново-/ словоскладання, аббревіація. Неморфологічні способи творення слів: морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.

Частини мови та принципи їх класифікації в українській мові. Повнозначні (самостійні) та неповнозначні (службові) частини мови. Явища переходу слів з однієї частини мови в іншу.

Іменник. Лексико-граматичні розряди іменника: власні та загальні назви; назви істот і неістот; конкретні та абстрактні іменники; збірні іменники; матеріально-речовинні іменники.

Грамматичні категорії іменника (рід, число, відмінок); поділ іменників на відміни та групи.

Особливості відмінювання іменників (складні випадки вживання відмінкових закінчень).

Прикметник. Специфіка граматичних категорій прикметника. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні та порядкові. Якісні прикметники, їх лексико-граматичні особливості.

Відносні, присвійні та порядкові прикметники; їх особливості. Проміжні розряди прикметників: відносно-якісні та присвійно-відносні.

Короткі та повні прикметники в українській мові. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників. Особливості відмінювання та правопису прикметників.

Числівник. Грамматичні категорії числівників. Функціональні розряди числівників: означено-кількісні та неозначено-кількісні.

Морфологічні групи числівників: прості, складні й складені. Особливості відмінювання та правопису числівників.

Займенник. Співвідношення займенників за значенням, морфологічними ознаками та синтаксичними функціями з іншими частинами мови – іменниками, прикметниками, числівниками.

Розряди займенників за значенням: особові та особово-вказівні, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питально-відносні, заперечні, неозначені. Відмінювання займенників.

Дієслово. Система дієслівних утворень (форм): дієвідмінюване дієслово, інфінітив, дієприкметник, дієприслівник, дієслівні форми на -но, -то. Характеристика загальнодієслівних граматичних категорій: вид, перехідність/неперехідність, стан.

Категорії способу і часу дієслова. Дійсний, умовний та наказовий способи; їх значення та творення. Система дієслівних часів у сучасній українській мові; їх творення та значення.

Дієприкметник. Граматичні категорії дієприкметника: стан, вид, час, рід, число, відмінок. Творення дієприкметників. Дієслівні форми на -но, -то. Дієприслівник. Граматичні категорії дієприслівника; особливості їх вираження.

Прислівник. Розряди прислівників за значенням: означальні, обставинні, предикативні, модальні. Ступені порівняння прислівників на -о, -е.

Морфологічні типи прислівників. Способи творення прислівників. Правопис прислівників.

Загальна характеристика прийменника як частини мови. Походження та морфологічний склад прийменників. Семантичні типи прийменників. Уживання прийменників із різними відмінковими формами.

Сполучник. Походження та морфологічний склад сполучників. Семантико-синтаксичні функції сполучників сурядності та підрядності. Сполучні слова.

Частка. Функціонально-семантичні різновиди часток: фразові (питальні, оклично-підсилювальні, власне модальні, стверджувальні, заперечні, вказівні, означальні, кількісні, спонукальні, видільні, приєднувальні); слововорчі, формотворчі.

Вигук. Групи вигуків за значенням: емоційні та волевиявлення. Походження вигуків. Інтер'єктивація.

Синтаксис. Словосполучення як одиниця синтаксису. Синтаксичні словосполучення, їх відмінність від лексичних та фразеологічних. Типи синтаксичних словосполучень (предикативні, сурядні, підрядні). Шкільна та університетська класифікації підрядних словосполучень. Види підрядного зв'язку (узгодження, керування, прилягання).

Речення як основна одиниця синтаксису. Речення і судження. Основні ознаки речення (предикативність, модальність, граматична організованість, семантична та інтонаційна завершеність). Критерії класифікації речень: за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне); за інтонуванням (окличне, неокличне); за характером висловленої думки (стверджувальне, заперечне: загальнозаперечне, частковозаперечне); за будовою граматичної основи (двоскладне, односкладне; типи односкладних); за наявністю/відсутністю другорядних членів речення (поширене, непоширене); за будовою конститутивної структури (повне, неповне).

Поняття про члени речення. Граматична основа двоскладного речення. Підмет, його структура (простий, складений) та засоби вираження.

Присудок, його структурно-семантичні характеристики (простий, простий ускладнений; складений іменний, складений дієслівний, складений прислівниковий; складний) та морфологічні засоби вираження.

Означення як другорядний член речення. Граматичні види (узгоджені та неузгоджені означення), морфологічні засоби їх вираження. Прикладка як різновид означення.

Додаток як другорядний член речення. Граматичні види (прямі та непрямі додатки) та морфологічні засоби вираження.

Обставина як другорядний член речення. Види за значенням (обставини способу дії, міри й ступеня, місця, часу, причини, мети, умови, допусту) та морфологічні засоби їх вираження.

Система односкладних речень. Проблема односкладного речення в сучасному мовознавстві. Шкільна та університетська класифікації односкладних речень. Типи односкладних особових речень: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові.

Односкладні безособові речення. Різновиди безособових речень за способом вираження головного члена (власне безособові; речення, головний член яких виражений особовим дієсловом у безособовому значенні; речення, головний член яких виражений предикативною формою на -но, -ено, -то; речення, головний член яких виражений прислівником; речення, головний член яких виражений предикативним словом).

Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про відокремлення. Умови відокремлення означень та прикладок.

Умови відокремлення обставин та додатків.

Однорідні члени речення як засіб ускладнення простого речення. Поняття про однорідність у простому реченні. Способи (сполучниковий сурядний і безсполучниковий) та засоби вираження однорідності. Однорідні та неоднорідні означення.

Вставні та вставленні конструкції як засіб ускладнення простого речення. Поняття про вставні компоненти (слово, словосполучення, речення), їх функції та значення. Функції вставлених слів, словосполучень, речень.

Складносурядні речення. Поняття про складносурядне речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень (єднальні, зіставно-протиставні, розділові). Семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення. Складносурядні речення відкритої та закритої структури.

Складнопідрядні речення, їх різновиди. Різні погляди на класифікування складнопідрядних речень (логіко-граматична та структурно-семантична класифікації). Складнопідрядні речення з підрядними означальними та з'ясувальними частинами. Загальна характеристика складнопідрядних речень із підрядною з'ясувальною частиною. Типи складнопідрядних речень із підрядною означальною частиною (власне означальні, займенниково-означальні).

Складнопідрядні речення з підрядними обставинними частинами (місця, часу, умови, причини, мети, наслідку, допустовості, способу дії, міри й ступеня).

Складнопідрядні речення з кількома підрядними частинами. Різновиди складнопідрядних багатоконпонентних речень: із супідрядним зв'язком (однорідна й неоднорідна супідрядність), із послідовною підрядністю, речення комбінованого виду.

Складні безсполучникові речення з однотипними частинами, їх структурно-семантична характеристика (речення з єднальними та зіставно-протиставними відношеннями).

Складні безсполучникові речення з різнотипними частинами. Семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами (умовні, причиново-наслідкові, часові, допустові, цільові, пояснювальні, пояснювально-приєднувальні).

Складні речення з різними типами синтаксичного зв'язку. Складні сполучникові речення із сурядністю і підрядністю. Види складних сполучниково-безсполучникових речень: із сурядністю та безсполучниковістю; із підрядністю і безсполучниковістю; із сурядністю, підрядністю і безсполучниковістю.

4.2.ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Тема 1. Методика української мови як наука і навчальна дисципліна

Предмет, зміст, цілі й структура та інші особливості курсу методики. Внесок провідних вітчизняних лінгводидактів у розвиток методичної думки.

Зв'язок методики з філософією, психологією, дидактикою, мовознавством та іншими науками.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літератури; вивчення досвіду роботи школи, цілеспрямовані спостереження за діяльністю учнів, моделювання навчального процесу, різні види експерименту, анкетування, індивідуальні бесіди тощо.

Тема 2. Українська мова як предмет навчання в школі

Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета й зміст навчання української мови в школі. Види знань, умінь і навичок з української мови.

Основні нормативні документи, на які спирається методика навчання української мови: Державний стандарт; Концепція навчання української мови.

Програми з української мови.

Особливості чинних підручників з української мови. Реалізація в них принципів і цілей навчання.

Тема 3. Психологічні та дидактичні основи навчання

Психологічні та психолінгвістичні основи навчання української мови. Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, психології засвоєння матеріалу, закономірностей навчальної діяльності.

Реалізація загальнодидактичних принципів у навчанні української мови. Принципи науковості й доступності, тісного взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку учнів у навчальному процесі, у вивченні теорії та практики, різних розділів курсу, принцип діяльнісного підходу до навчального процесу, мотиваційного забезпечення навчальної діяльності, принцип міжпредметних зв'язків у вивченні мови. Власне методичні принципи навчання української мови.

Тема 4. Методи, прийоми й засоби навчання української мови

Метод як одна з головних категорій методики. Проблема методів та їх класифікації в науковій літературі.

Основні напрями навчальної діяльності учнів на уроках української мови та їх методичне забезпечення. Організація діяльності учнів, спрямованої на сприймання та осмислення навчального матеріалу в процесі його викладу вчителем.

Організація частково-пошукової діяльності учнів (евристична бесіда).

Організація самостійного засвоєння учнями знань шляхом вивчення параграфа підручника.

Організація самостійного осмислення учнями навчального матеріалу в процесі спостережень над мовою та мовленням.

Організація відтворення учнями одержаних знань (бесіда, зв'язне висловлювання учнів на лінгвістичну тему).

Організація діяльності школярів, спрямованої на застосування одержаних знань і формування навчально-мовних, правописних і комунікативних умінь.

Організація процесів сприймання, відтворення й продукування усного та писемного мовлення, збагачення його мовними засобами та нормами. Системне використання методів на уроках української мови.

Засоби навчання української мови. Засоби унаочнення, їх види. Комп'ютер як засіб оптимізації навчального процесу.

Тема 5. Типи уроків української мови, їх структура та методика проведення

Моделювання уроку української мови як організаційної форми навчальної діяльності. Компоненти діяльності на уроках української мови.

Завдання в системі уроку української мови як засіб керування навчальною діяльністю учнів. Функції навчальних завдань на уроках української мови та шляхи їх реалізації. Види завдань. Проблемно-ситуативні завдання.

Текст як засіб органічного поєднання мовленнєвого, мовного, соціокультурного та діяльнісного компонентів змісту уроку української мови.

Структура уроку. Проблема структури уроку в науково-методичній літературі. Варіантність структури уроку. Структура й тип уроку. Інтегровані уроки, їх значення. Залежності та закономірності, властиві уроку як структурному утворенню. Аналіз уроку.

Планування навчального процесу з української мови: календарні, тематичні й поурочні плани.

МЕТОДИКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

Тема 1. Основні види мовленнєвої діяльності та мовленнєвих умінь

Мовленнєвий розвиток учнів як методична проблема. Мовлення як діяльність. Питання мовленнєвого розвитку учнів в історії методичної науки.

Основні види мовленнєвої діяльності та мовленнєвих умінь. Аудіювання й читання, їх види. Говоріння й письмо. Збагачення словника учнів мовними засобами та формування нормативного мовлення. Монологічне й діалогічне

мовлення.

Текст, його структура. Комунікативна спрямованість тексту. Види зв'язку між складовими тексту, мовні засоби вираження міжфразового зв'язку. Типові помилки в побудові текстів.

Типи мовлення. Змістові й функціональні відмінності між розповіддю, описом, роздумом. Структурні й мовні особливості кожного типу висловлювання. Поєднання різних типів мовлення в структурі тексту.

Стилі мовлення. Функції висловлювань.

Жанри різних стилів мовлення. Засоби творення стильового колориту тексту. Нейтральні й стилістично забарвлені мовні засоби. Стилістичне оформлення висловлювання кожного типу, його залежність від призначення тексту.

Засвоєння учнями основних понять та способів дії як основа роботи над формуванням монологічного мовлення. Навчання діалогічного мовлення. Діалог як форма повсякденного спілкування. Інші різновиди діалогів. Репліки учасників діалогу. Мовні особливості реплік.

Тема 2. Переказ у системі роботи над формуванням мовленнєвих умінь

Значення переказу як виду роботи. Добір текстів до переказу. Види переказів, значення й особливості проведення кожного з них. Підготовка до переказу. Мовний аналіз тексту під час підготовки докладного переказу.

Тема 3. Твір як вид роботи над формуванням мовленнєвих умінь

Значення твору як виду роботи. Види творів. Узаємозв'язок переказів і творів у системі формування мовленнєвих умінь. Підготовка до твору. Робота над змістом, планом та мовним оформленням твору.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема 1. Методика вивчення розділів «Фонетика, орфоепія, графіка й орфографія»

Місце розділу в шкільному курсі української мови та основні підходи до його вивчення. Практичні цілі: виховання в учнів орфоепічно правильного, фонетично виразного мовлення; розвиток звукової культури мовлення; оволодіння фонетичною нормою; формування орфоепічних навичок; вироблення вмінь і навичок правильно артикулювати фонемі; удосконалення дикції, виховання вміння володіти голосом (змінювати його за висотою, силою, темпом, тембром); збагачення учнів фонетичними засобами виразності мовлення; оволодіння навичками звуко-буквеного розбору з метою формування орфоепічних і правописних умінь, чіткого розмежування звуків і літер із метою розуміння відповідності чи невідповідності між вимовою й написанням; формування вміння розпізнавати орфограми на основі звукового аналізу.

Робота з орфоепічним словником.

Специфіка дидактичного матеріалу до уроків фонетики.

Тема 2. Методика навчання лексикології та фразеології

Зміст шкільного курсу лексикології та завдання його вивчення.

Функціонально-комунікативний підхід до навчання розділу.

Методика ознайомлення учнів із лексичним значенням, багатозначністю слова, прямим і переносним значенням, із синонімами, омонімами, антонімами, архаїзмами та іншими лексичними категоріями, вивчення яких передбачено програмою.

Методика опрацювання фразеології української мови, шляхи засвоєння. Збагачення мовлення учнів лексичними засобами мови та фразеологізмами.

Вироблення навичок роботи зі словниками різних типів.

Тема 3. Методика вивчення будови слова й словотвору

Значення й завдання засвоєння розділів «Будова слова» й «Словотвір». Зв'язок у вивченні значущих частин слова (морфем) і способів словотворення з фонетикою, лексикологією, орфографією, орфоепією.

Шляхи подолання труднощів у виділенні основи (похідної й непохідної), кореня, префікса, суфікса. Розкриття значення морфем; уточнення й збагачення лексичного запасу учнів у процесі вивчення морфологічної будови слова; вироблення орфографічних навичок.

Практичне засвоєння словотвірних типів. Морфемний, словотворчий аналіз слів.

Утворення слів за вказаними моделями. Заміна словосполучень одним словом. Елементи етимологічного аналізу.

Тема 4. Методика вивчення частин мови

Значення й завдання вивчення частин мови в шкільному курсі.

Зв'язок засвоєння частин мови з фонетикою, орфографією. Вивчення морфології на синтаксичній основі. Наступність у вивченні розділу в початкових і 5–9 класах.

Методика вивчення загальних питань про частини мови на основі їх лексичних значень, морфологічних ознак, системи відмінювання, словотвору, синтаксичної ролі, особливостей сполучуваності.

Практичне формування понять «граматичне значення» й «граматична форма».

Функціонально-комунікативний підхід до вивчення частин мови, розвиток мовлення учнів під час опрацювання розділу.

Тема 5. Методика вивчення орфографії

Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови, основні завдання. Короткий огляд методики вивчення орфографії.

Поняття про орфограму. Класифікація орфограм. Залежність навчання орфографії від принципів українського правопису.

Труднощі у вивченні орфографії, шляхи їх подолання.

Причини орфографічних помилок. Система роботи над орфографічними помилками. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Критерії оцінювання орфографічних навичок учнів.

Єдиний шкільний режим грамотного письма й культури мовлення.

Робота з орфографічним словником.

Тема 6. Методика вивчення синтаксису

Значення й місце занять із синтаксису в шкільному курсі, зв'язок із морфологією, лексикологією, фонетикою, стилістикою. Узаємозв'язок комунікативного, структурного, семантичного, функціонального аспектів розгляду синтаксичних одиниць.

Розвиток мовлення учнів під час опрацювання синтаксичних тем.

Методика ознайомлення з поняттями словосполучення й речення, зв'язки слів у словосполученнях і реченнях, граматична основа речень, типи речень.

Методика вивчення складного речення. ССЦ як методична проблема. Робота над інтонаційним оформленням речень різних типів.

Тема 7. Методика вивчення пунктуації

Значення пунктуації, місце в шкільному курсі мови. Зв'язок у навчанні пунктуації з синтаксисом, розвитком мовлення й мислення учнів, виробленням навичок виразного читання.

Поняття про пунктограму. Залежність навчання пунктуації від характеру пунктограм, етапів навчання.

Види завдань. Робота над пунктуацією тексту.

Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації (розділові знаки при відокремлених членах речення, при вставних реченнях, у безсполучникових складних конструкціях тощо), шляхи їх подолання.

Типи пунктуаційних помилок.

Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Причини пунктуаційних помилок. Виправлення помилок у пунктуаційному оформленні висловлювань.

Тема 8. Стилiстична робота в школі

Роль і завдання стилістичної роботи. Стилiстичні поняття й методика їх опрацювання. Місце роботи зі стилістики в шкільному курсі мови.

Початкове ознайомлення зі стилями. Використання текстів різних стилів як дидактичного матеріалу. З'ясування стилістичних можливостей виучуваних мовних одиниць.

Види стилістичних вправ. Запобігання стилістичним помилкам і виправлення їх.

Стилiстична робота в системі розвитку мовлення учнів. Оформлення ділових паперів. Документи з високим і низьким рівнем стандартизації. Реквізити документів. Мовні кліше в ділових паперах.

Опрацювання газетних жанрів. Суспільне значення виступів у періодичній пресі. Інформаційна замітка, замітка на дискусійну тему, стаття на морально-етичну тему, інші жанри.

Аналіз зразків. Створення текстів аналогічного спрямування.

Засвоєння учнями лінгвістичних засобів, що сприяють точності мовлення. Навчання школярів логічного викладу думок у різних типах і стилях мовлення.

Оволодіння школярами основними засобами виразного мовлення. Формування в учнів поняття про багатство мовлення.

Мовленнєвий етикет як методична проблема.

Засвоєння учнями правил мовленнєвого етикету в процесі навчання української мови.

ПОГЛИБЛЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ІЗ РІДНОЇ МОВИ НА УРОКАХ І ПОЗАКЛАСНИХ ТА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ

Тема 1. Позакласна робота з української мови

Значення позакласної роботи з української мови. Принципи організації. Узаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями.

Зміст позакласної роботи.

Основні форми: заняття мовного гуртка; проведення мовних тижнів, тематичних вечорів, читацьких конференцій, дитячих ранків на мовні теми; випуск стіннівок, виготовлення альбомів, журналів, наочних посібників; підготовка повідомлень, доповідей, виступів, екскурсій, пов'язаних із роботою над мовою, виставок, мовних ігор, вікторин, конкурсів, олімпіад.

Елементи наукового дослідження в позакласній роботі.

Тема 2. Факультативні заняття з української мови

Факультативи з української мови як засіб здійснення диференційованого навчання, підвищення теоретичного й практичного рівня підготовки учнів з української мови, розвитку й поглиблення інтересу до предмета.

Програми факультативних курсів.

Специфіка роботи на факультативних заняттях.

Тема 3. Методична робота вчителя-словесника

Форми методичної роботи вчителя-словесника. Зміст і завдання роботи методичного об'єднання вчителів української мови та літератури.

Значення кабінету української мови та літератури для проведення уроків, навчально-методичної та позакласної роботи.

Шляхи підвищення фахової майстерності: науково-методична робота, атестація вчителів.

4.3.ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

На сьогоднішній день вивчення творів давньої української літератури актуальне й необхідне як ніколи. Літописи, повчання, житія, інші жанри «красного письменства» доносять до нас багатогранну філософську, історичну, морально-етичну інформацію, проливають світло на подальший літературний процес.

У навчальних планах шкільної програми відводиться чимало часу й місця для вивчення окремих творів давньої української літератури. Деякі з них у середній школі почали вивчатися раніше, ніж у вузі («Велесова книга»). Цим і

продиктована вся серйозність підходу до вибору текстів давньої української літератури при детальному їх вивченні та аналізі в студентській аудиторії. Розширення текстуальних рамок, самої тематики й проблематики давніх текстів для студентів-філологів – завтрашніх учителів – має велике інтелектуальне, пізнавальне й виховне значення.

У цій програмі виділено етапні твори «Красного письменства» для вивчення та філологічного аналізу. Їх перелік можна було б продовжити, оскільки сама тематика текстів давньої української літератури надзвичайно багатогранна й невичерпна.

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ХІХ СТ.

Поняття «нова українська література» і література Нового часу в західно-європейській культурі. Джерела нової української літератури (С. Оріховський, П. Русин, барокова поезія, полемічна література, демократична сатира). Г. Сковорода – «предтеча» нової української літератури (І. Франко).

Народність (використання усної народної мови, демократизм, фольклоризм, орієнтація на читача з народу), світськість – провідні ознаки нової української літератури.

Літературна дискусія 20–40-х рр. ХІХ ст. про мову, зміст, межі розвитку нової української літератури та її зв'язки з російською літературою.

І. Котляревський як зачинатель нової української літератури, що завершив процес переходу від канонічної наднаціональної літератури до літератури, котра стає вираженням національного менталітету й буття. Періодизація нової української літератури.

Своєрідність літературного процесу перших десятиріч ХІХ ст. Бурлеск і його роль у новій українській літературі. Проблема «котляревщини» в сучасному літературознавстві. Просвітницький реалізм і сентименталізм. Творчість І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемовського.

Український романтизм. Нове прочитання цього художнього напрямку в працях М. Яценка, Т. Бовсунівської. Тематично-стильові течії українського романтизму.

Українська література 40–60-х рр. ХІХ ст. Тарас Шевченко – основоположник нової української літератури.

Поява критичного реалізму та його подальший розвиток в українській літературі 70–90-х рр. ХІХ ст.

Кінець ХІХ–початок ХХ ст. – доба модернізму в Україні.

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ХХ СТОЛІТТЯ

Література ХХ століття як явище формується після кількарічного періоду заборони українського слова у роки війни, але генетично вона пов'язана з естетичними процесами кін. ХІХ–поч. ХХ ст., коли почалася модернізація культури. Перші десятиріччя (10-ті, 20-ті роки) позначені інтенсивними стильовими пошуками. Але вже на початку 30-х років у межах тоталітарної системи формується, умовно кажучи, моностиль, точніше – метод

соціалістичного реалізму. Це перервало природний розвиток літературного процесу. У зв'язку з надзвичайною активізацією у ХХ ст. позалітературних чинників найоптимальнішою виглядає схема літературного процесу, яка синхронізується із процесами суспільного розвитку.

У зв'язку з цим виділяються такі «фази» літературного процесу в межах ХХ століття:

- література 1917–1921 рр.;
- література 20-х рр.;
- література 30-х рр.;
- література періоду війни (1941–1945 рр.);
- література першого повоєнного десятиліття;
- література періоду «відлиги»;
- література 60–80-х рр.;
- література 90-х рр.

Кожен із цих періодів має свою логіку літературного розвитку, концентрованим виявом якого є поява літературних груп 20-х рр. («Гарт», «Плуг», «ВАПЛІТЕ», «Літературний ярмарок» та ін.) і шкіл («Празька школа», «Київська школа»).

4.4.ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Методика навчання літератури

як наукова дисципліна і навчальний предмет

Предмет і завдання методики навчання літератури. Складові дисципліни (історія, теорія та практика), їх взаємозв'язок.

Історія розвитку методики навчання літератури:

- зародження в епоху братських шкіл, роль у її становленні релігійних діячів (І. Вишенського, М.Смотрицького, Ф.Прокоповича);
- вплив філософії та освітньої діяльності Г.Сковороди, думок провідних діячів ХІХ ст. (Т.Шевченка, Л.Глібова, І.Нечуя-Левицького, І.Франка, Лесі Українки, Х.Алчевської, С.Васильченка та ін.) на становлення викладання літератури;
- розвиток методики навчання української літератури у ХХ ст.: праці О.Дорошевича, А.Машкіна, П.Волинського, Т. та Ф. Бугайків, О.Мазуркевича, О.Білецького, Є.Пасічника, К.Фролової, О.Бандури, Н.Волошиної та ін.;
- сучасний стан методичної науки, напрями й проблематика досліджень: екзистенціально-діалогічна модель викладання (Г.Токмань), навчальна модель інтерсуб'єктного навчання (В.Уліщенко), філософсько-історичний підхід та ідеаційно-концептуальний аналіз (Ю.Бондаренко), компаративне вивчення літератури (А.Градовський), контекстне вивчення літератури (В.Гладишев), вивчення літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв (С.Жила), навчально-технологічна концепція літературного аналізу (А.Ситченко), жанровий аналіз художніх текстів (Н.Романишина), стратегія профільного

навчання та концепція сучасного уроку літератури (В.Шуляр), розвиток креативних здібностей учителя-словесника тощо.

Упровадження теоретичних здобутків у практику навчання предмета.

Джерельна база: історичний та сучасний досвід освітніх закладів; теоретичні напрацювання вчених-методистів; експериментальна робота в школі.

Зв'язок методики навчання літератури з іншими гуманітарними дисциплінами – літературознавством, педагогікою, психологією, мовознавством, методикою навчання мови, мистецтвознавством, історією, філософією, естетикою, етикою тощо.

Методи наукового дослідження.

Вишівські підручники й посібники з методики навчання української та зарубіжної літератури. Навчально-методичні посібники для вчителів. Наукова періодика методичного спрямування: журнали "Дивослово", "Українська література в загальноосвітніх закладах", "Українська мова і література в школі", "Урок української", "Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах", "Всесвітня література в середніх навчальних закладах України", "Зарубіжна література в навчальних закладах" тощо.

Учитель літератури та його професійні якості

Психологічні якості вчителя, необхідні для викладання літератури: інтелектуалізм, розвиненість емоційної сфери та комунікативних можливостей, здатність до емпатії, демократизм у спілкуванні, екзистенційне сприйняття світу, повага до особистості учня тощо.

Основні рівні професійної підготовки словесника:

- філософсько-методологічний – засвоєння світоглядних концепцій, які вироблені людською думкою, уміння їх застосовувати з метою осмислення духовних, мистецьких та інших проблем;
- культурологічний – усвідомлення глобальних проблем світової і вітчизняної культури, тенденцій та шляхів їх розвитку, художньо-естетичної багатогранності й різноплановості;
- літературознавчий – розуміння місця літератури в загальнокультурних процесах, її специфіки як мистецтва слова; засвоєння художнього, літературно-критичного, літературно-теоретичного комплексу знань, які сформовані в процесі духовного становлення людства;
- психолого-педагогічний – знання психологічних закономірностей розвитку дитини, вікових особливостей сприйняття літератури, уміння використовувати мистецтво слова як засіб навчального й виховного впливу, формувати з його допомогою духовні якості школярів; розуміння загально-дидактичного виміру уроку літератури;
- методичний – оволодіння сумарною кількістю знань, умінь і навичок, які допомагають організувати процес викладання літератури, засвоєння учнями творів словесності, здатність їх застосовувати на практиці.

Учителі-новатори як взірці педагогічної майстерності. Їхній методичний досвід.

Шкільні курси української та зарубіжної літератури

Історія становлення шкільних курсів української та зарубіжної літератури. Їх соціальна та культурна значимість. Дискусійний характер змісту та побудови.

Навчальні, розвивальні й виховні завдання, які покладені в процес викладання української та зарубіжної літератури в школі. Система знань, умінь та навичок, передбачених шкільними курсами.

Зміст і структура шкільних курсів української та зарубіжної літератури. Специфіка їх побудови в I–IV класах (формування навичок читання), у V–VII (формування первинних літературних знань, умінь і навичок), у VIII (підготовка до сприйняття історико-літературного курсу старших класів), у IX–XI класах (формування системних історико-літературних знань).

Принципи побудови шкільних курсів української літератури: хронологічний, жанрово-тематичний, лінійності, концентризму, історико-літературний.

Міжпредметні зв'язки шкільних курсів української та зарубіжної літератури.

Проблеми формування та вдосконалення названих літературних дисциплін у середніх навчальних закладах: їх структурування, текстуальне та теоретичне наповнення; співмірність між обсягом матеріалу та обсягом навчального часу, складність між тим, що пропонується для вивчення, і можливостями дітей; синхронізація у викладанні двох історико-літературних курсів, дублювання теоретичної інформації, установлення культурологічних взаємозв'язків між українською та зарубіжною літературою.

Наукова дискусія щодо формування шкільних курсів української літератури.

Програми середньої загальноосвітньої школи з української літератури – головний законодавчий документ у діяльності вчителя-словесника. Варіативність і змінність програм. Позитивні та негативні сторони програм. Їх зміст та структура: поділ на класи, розділи й рубрики, монографічні та оглядові теми. Місце розділів із теорії літератури, позакласного читання та літератури рідного краю в шкільних програмах. Твори для вивчення напам'ять.

Створення авторських програм учителями-словесниками.

Матеріальне забезпечення процесу викладання шкільних курсів літератури. Основні види літературних підручників та хрестоматій для дітей. Шкільні кабінети української літератури, бібліотеки, їх науково-методичне наповнення.

Форми викладання літератури

Урок – основна форма навчально-виховної роботи вчителя з учнями. Специфічні особливості уроків літератури та вимоги до них. Наукове та методичне забезпечення занять. Етапи підготовки та планування.

Загальне поняття про структуру уроку.

Макроструктура: вимоги до постановки теми та мети (навчальної, розвивальної та виховної) заняття, вибір типу, виду та планування основних етапів.

Мікроструктура уроку. Застосування методів і прийомів під час її планування та проведення.

Обладнання уроків літератури.

Різноманітність класифікацій уроків, що існують у педагогіці та методиці навчання літератури (І.Соболева, М.Кудряшова, В.Онищука, Є.Пасічника, В.Шуляра та ін.).

Типи уроків, що найчастіше застосовуються в процесі викладання літератури: урок засвоєння нових знань, формування умінь і навичок; урок застосування знань, умінь і навичок; урок узагальнення і систематизації знань, комбінований урок. Межі їх використання. Стандартизовані структури.

Види уроків з української літератури, що базуються на шляхах аналізу: подієвому, композиційному, хронотопному, пообразному, словесно-образному, проблемно-тематичному, філософському, ідеаційно-концептуальному, жанровому, структурно-стильовому.

Уроки з позакласного читання та літератури рідного краю.

Нестандартні уроки: уроки-конкурси, уроки-диспути, уроки-вікторини, уроки-конференції, уроки-брейн-ринги, уроки-екскурсії, уроки-театралізовані постановки тощо. Вплив телебачення на розширення нестандартних форм навчання літератури. Специфіка їх застосування в навчальному процесі.

Системність у плануванні занять із літератури. Створення систем уроків у межах творчості письменника, літературного періоду або розділу.

Бінарні уроки з вивчення української та зарубіжної літератури, української літератури та інших навчальних предметів.

Календарне та поурочне планування процесу викладання літератури.

Позакласні форми, їх значення для літературної освіти та розвитку школярів. Види позакласної роботи: позакласне читання; літературні гуртки, випуск літературних видань у школі; театральні студії, студії декламації; літературне краєзнавство, походи та екскурсії, організація музейної справи; збирання фольклору; організація літературних вечорів, ранків, тижнів, декад тощо.

Факультативна робота. Планування позакласної та факультативної роботи.

Методи та прийоми викладання літератури

Загальне поняття про методи та прийоми викладання літератури. Різні підходи до їх класифікації.

Методи за характером логіки пізнання: аналіз, синтез, індукції, дедукції.

Методи за рівнями розумової діяльності: евристичний, репродуктивний та дослідницько-пошуковий.

Лекція, слово вчителя, усне повідомлення та їх властивості. Характер взаємодії вчителя та учнів під час лекції.

Позитивні сторони лекції: велика навчально-інформативна спроможність, економність у часі, прогнозованість ходу й змісту, ефективність в умовах викладу об'ємного, складного й малодоступного матеріалу. Особливості використання лекції під час вивчення оглядових та монографічних тем. Наставничі лекції.

Негативні сторони лекції: низький ступінь активності учнів, вікові бар'єри в сприйнятті школярами.

Застосування методу лекції відповідно до вікових можливостей школярів та специфіки навчального матеріалу.

Способи активізації пізнавальної діяльності під час лекції: яскравий фактаж; виконавська майстерність учителя; нестандартність викладу; проблемність; поєднання наукових матеріалів із художніми (фрагментами літературних творів, живописом, музикою тощо); виконання учнями завдань практичного змісту; застосування наочності та технічних засобів; задіювання учнів у ролі співдоповідачів; чергування з іншими методами; створення діалогічних ситуацій під час лекцій тощо.

Особливості методу бесіди, вимоги до неї. Види бесід: репродуктивна, евристична, узагальнювальна. Характер взаємодії вчителя та учнів під час бесіди.

Її позитивні властивості: високий ступінь активізації школярів; застосування з різною дидактичною метою – перевірки та активізації набутих знань, їх осмислення та узагальнення.

Негативні риси: непрогнозованість розвитку; неефективність в умовах відсутності первинних знань; вивчення матеріалу високої інтелектуальної складності; неекономність у часі.

Шляхи подолання негативів: готовність учителя до імпровізації, комбінування з іншими методами.

Особливості методу самостійної роботи, його нижчого, вищого та найвищого рівнів. Відмінність завдань для самостійної роботи від запитань для бесіди. Характер взаємодії між учителем та учнями під час самостійної роботи.

Позитивні риси: розвиток самостійності дітей, практичних умінь і навичок; використання як в урочний, так і позаурочний час; застосування на всіх етапах засвоєння й перевірки навчального матеріалу.

Негативи: непередбачуваність результатів, які одержать учні; невідповідність можливостям усіх учнів класу; низький ступінь контрольованості діяльності школярів під час виконання.

Подолання недоліків: чіткість проведення інструктажу (забезпечення високого ступеня розуміння школярами поставленого завдання, шляхів його виконання, визначення часових меж роботи, форм, у яких має постати основний результат діяльності; відповідність завдань індивідуальним та віковим можливостям дітей.

Етапи проведення самостійної роботи: підготовка, виконання, перевірка.

Прийоми викладання літератури, розвитку творчих, мовленнєвих та інших здібностей школярів.

Методи контролю: поточний, тематичний та підсумковий.

Залежність вибору методів та прийомів від теми та мети уроку, поставлених дидактичних завдань, специфіки навчального матеріалу, психологічних можливостей дітей тощо.

Використання наочності та технічних засобів навчання

Наочність як принцип викладання літератури. Місце й роль наочності в процесі діяльності вчителя-словесника. Дидактичні завдання її застосування.

Принципи використання наочності та ТЗН: поглиблення знань дітей про літературний матеріал, що вивчається; посилення емоційних вражень школярів,

раціональна мінімалізація присутності на уроках; підпорядкованість дидактичним завданням, які ставить учитель.

Види наочності: предметна, образна, словобразна, умовно-схематична, динамічна, синтетична.

Види ТЗН: аудіозаписи, екранні посібники, телематеріали, комп'ютерні системи.

Недоліки у використанні наочності та ТЗН: витіснення ними з уроку головного предмета вивчення – літератури як мистецтва слова; ототожнення образів літературного твору з образами в інших видах мистецтва; невідповідність дидактичним завданням, інтелектуальній та емоційній спрямованості заняття.

Розвиток мовлення та творчих здібностей школярів

Основні напрями розвитку мовлення в шкільному курсі літератури. Усне й письмове мовлення. Вплив вікових особливостей школярів на розвиток мовлення.

Розвиток усного мовлення: підготовка та проведення виступів школярів; рецензування усної відповіді учня вчителем та іншими школярами; культура ведення полеміки; боротьба за чистоту, правильність, логічність, точність і виразність мовлення школярів.

Функції письмових робіт: підготовка школярів до сприймання літературного матеріалу; застосування знань на практиці; формування літературно-знавчо-аналітичних можливостей; контроль знань; розвиток творчих здібностей. Використання письмових робіт на різних етапах вивчення літератури.

Письмові роботи аналітичного (літературно-критичні, публіцистичні) та образного (художні) характеру. Структури учнівських творів, їх жанрова обумовленість. Вимоги до кожного типу.

Творчий плагіат учнів як психолого-педагогічна проблема.

Стимулювання творчої активності й самостійності школярів: використання практично-дослідницької діяльності під час вивчення тексту; застосування проблемного навчання; активізація особистісного ставлення до зображеного; розвиток самостійності під час роботи з текстом; якісне забезпечення підготовчо-мотиваційних етапів до проведення письмових робіт; стимулювання творчої активності з допомогою позакласної роботи: проведення конкурсів на кращий твір, гуртків літературної творчості, диспутів, читацьких конференцій, випуск наочності (літературних стінгазет, альманахів, журналів творчості); забезпечення емоційного впливу на школярів різними видами мистецтва (музикою, живописом, театром, кіномистецтвом); спостереження за природою, краєвидами міст і сіл; усні розповіді про враження від яскравих подій (екскурсій, походів, випадки з життя тощо); використання тем письмових робіт, що стимулюють особистісний інтерес дітей.

Письмові роботи на основі інших видів мистецтва (картин, скульптури, архітектури, кіномистецтва, театральних вистав), особистих життєвих вражень школярів, їхнього соціального досвіду.

Навчальні та контрольні письмові роботи. Методика їх проведення.

Тренувальні вправи для виконання творів-роздумів: тлумачення змісту поставленої теми письмової роботи, добір епіграфів; актуалізація опорних знань школярів про вид та структуру письмової роботи, яка буде виконуватися, проблеми, порушені темою твору; обговорення змісту кожної частини творчої роботи; запитання-відповіді школярів до літературного тексту як тренувальна вправа перед написання твору; складання та вдосконалення плану; добір цитат та тлумачення їх змісту; повторне перечитування й коментування тих епізодів художнього тексту, які в першу чергу стануть матеріалом для осмислення в письмовій роботі; обговорення книг, творів живопису, кіномистецтва, скульптури тощо, які сприяють розумінню учнями суті проблем, поставлених темою твору; аналіз літературно-критичних праць, суголосних із темами учнівських письмових робіт; рецензування учнями творів-роздумів однокласників.

Підготовка учнів до написання художніх творів: ознайомлення учнів із жанровими особливостями художнього твору, що буде створюватися; актуалізація знань дітей про жанрові особливості; написання творів за поданим початком, кінцівкою або серединою, на основі пропонованого плану; придумування власних продовжень або вставних фрагментів до відомих літературних чи фольклорних текстів; колективне складання; виявлення структурних схем відомих літературних текстів, написання власних творів.

Створення вчителем пам'яток для написання різних видів письмових робіт аналітичного та художнього характеру.

Розвиток мовлення й творчих здібностей школярів в умовах позакласної роботи з літератури: літературних гуртків, театральних студій, студій декламації, у процесі підготовки позакласних заходів.

Вивчення різних видів навчального матеріалу на уроках літератури

Підготовка школярів до сприймання навчального матеріалу

Психологічні основи етапу підготовки до сприймання художнього твору. Інтелектуальна готовність та емоційний настрій учнів, способи забезпечення. Мотивація інтересу дітей до літературного матеріалу.

Види діяльності на етапі підготовки:

- актуалізація опорних знань учнів з історії та теорії літератури, інших навчальних дисциплін (мови, історії, географії, образотворчого мистецтва, музики тощо), про суспільно-політичні, духовно-культурні, морально-етичні проблеми, звернення до особистісного досвіду школярів;

- озвучення інформації про історію написання, публікування, сценічну історію, літературні традиції, що впливали на митця, історичні обставини появи твору;

- пояснення незрозумілих для учнів моментів: значень важких для тлумачення лексичних одиниць чи словесних конструкцій; художньо-естетичних та філософських систем, застосованих автором; суспільно-політичних та історичних реалій, змальованих у тексті; теоретичних особливостей творчості;

- постановка проблемних завдань для дослідження сюжетно-композиційної, образної, мовностилістичної, проблемно-тематичної, ідейної, жанрово-родової структури тексту;
- залучення документально-публіцистичних, літературно-критичних, біографічних джерел тощо;
- використання творів різних видів мистецтва та ТЗН на етапі підготовки;
- проведення екскурсій до літературних, історико-краєзнавчих музеїв, бібліотек, у місця, змальовані автором;
- зустрічі з письменниками, літературними критиками, артистами, іншими видатними людьми, свідками, зображеного у творі;
- виконання письмових робіт на етапі підготовки.

Сприймання і осмислення учнями навчального матеріалу, формування умінь і навичок школярів.

Організація процесу сприймання

Вікові особливості сприймання учнями художніх текстів. Вивчення літературних зацікавлень школярів. Роль читання для літературної освіти.

Відмінності в сприйманні творів української (оригінальної) та зарубіжної (перекладної) літератури. Ознайомлення школярів із різними перекладами одного тексту зарубіжної літератури. Методичні можливості та педагогічна доцільність цього виду діяльності.

Види читання: коментоване, виразне, мовчазне, уголос, первинне й повторне. Особливості читання в класі й удома.

Використання комп'ютерних технологій під час організації процесу сприйняття на уроках літератури.

Етап сприймання навчальної інформації в структурі окремих занять.

Способи стимулювання читацької активності: психологічний феномен учителя; вступне слово педагога; рекомендації книг, у яких змальована сфера зацікавлень школярів; заохочення оцінкою та регулярна перевірка знань змісту текстів, стандартні й нестандартні форми перевірки; організація домашнього читання школярів; залучення школярів до різних видів практичної роботи з текстом; виразне читання творів, їх фрагментів учителем та підготовленими учнями на уроках; наочна пропаганда літератури; походи в бібліотеки, формування в учнів бібліографічних знань та навичок; розкриття ролі читання в духовному житті людини; ознайомлення школярів із літературною періодикою; зустрічі з письменниками, дослідниками літератури.

Роль класних та позакласних форм роботи в організації процесу читання.

Осмислення літературного матеріалу: загальні положення

Психологічні основи процесу.

Аналіз художнього твору на уроках літератури: загальне поняття, його літературознавчий та методичний вимір. Використання концепцій, створених літературознавцями, під час осмислення художнього матеріалу.

Шляхи створення проблемності.

Принципи аналізу: науковості; дидактизму; екзистенційності; аналітизму; емоційності; урахування словесної природи літератури, її змістових та формотворчих засобів; світоглядно-філософського та естетичного історизму; ідеаційності та міфологізму; інтертекстуальності та діалогізму; урахування особливостей художньо-історичного моделювання; феноменальності та художньої історичності; індивідуалізації творчої постаті та аксіологізму.

Історико-генетичний та історико-функціональний підхід до аналізу художнього твору.

Загальне поняття про шляхи аналізу. Їх роль у забезпеченні планомірності та системності процесу осмислення літературного матеріалу.

Прийоми аналізу: повторне перечитування; проведення зіставлень у межах одного літературного твору, між творами одного або різних письменників, літературних творів з іншими видами мистецтва, життєвими фактами, особистим досвідом школярів.

Компаративний аналіз. Установлення інтертекстуальних зв'язків між творами української та зарубіжної літератури на уроках словесності.

Літературознавчі вміння й навички. Їх види та формування відповідно до вікових особливостей дітей.

Етап осмислення навчального матеріалу, формування умінь і навичок у структурі окремого уроку. Специфіка застосування основних методів викладання літератури.

Використання з метою сприймання та осмислення літератури уроків засвоєння нового навчального матеріалу, формування умінь і навичок, застосування знань, умінь і навичок. Методичні аспекти їх проведення.

Наочність, технічні засоби навчання, комп'ютерні технології та їх роль в організації процесу осмислення літератури.

Робота з оглядовими історико-літературними та біографічними матеріалами

Знання, уміння й навички, як учні одержують під час вивчення оглядових тем, життєвого шляху письменника.

Оглядові теми в шкільному курсі літератури, їх місце та роль. Специфічні особливості: випереджальний характер щодо творів, які вивчатимуться текстуально, стислість у часі, інформативна насиченість. Лекція та бесіда як методи проведення оглядових занять, роль самостійної роботи в їх підготовці.

Особливості засвоєння учнями біографічних матеріалів на різних етапах здобування літературної освіти. Типові недоліки цього процесу, методика їх подолання.

Принципи викладання життєпису: підвищена увага до світоглядно-психологічного феномена митця; показ людської та творчої неординарності художника; залучення яскравого фактажу; установлення зв'язку між біографічним та літературним матеріалом.

Шляхи вивчення біографій: хронологічний, тематичний, комбінований.

Типи біографічних матеріалів: образний, логічний, комбінований. Їх джерела.

Види біографічних розповідей: про окремі життєві факти; коротка розповідь про життя; повна розповідь про життя; коротка розповідь про життя й творчість; повна розповідь про життя й творчість.

Використання типів біографічних матеріалів та видів розповідей відповідно до віку школярів та особливостей життєвого шляху автора.

Виконання учнями письмових робіт на основі життєпису письменника.

Біографічні підходи до аналізу художніх творів. Планування систем уроків для контекстуального вивчення біографічного та літературного матеріалу.

Стандартні та нестандартні форми викладання біографічного матеріалу: уроки сприймання й осмислення навчального матеріалу, комбіновані уроки, уроки-семінари, конференції, зустрічі тощо.

Підготовка біографічних лекцій, самостійна робота школярів під час вивчення цього навчального матеріалу.

Організація та проведення комп'ютерних презентацій оглядового та біографічного характеру.

Методика вивчення сюжетно-композиційної організації тексту

Знання, уміння й навички, які учні одержують під час вивчення сюжету й композиції літературного твору.

Шляхи аналізу, що базуються на сюжетно-композиційній організації тексту: за автором (послідовний та композиційний), хронологічний. Планування системи уроків відповідно до вказаних шляхів аналізу.

Прийоми вивчення сюжету та композиції літературного твору:

- переказування окремих епізодів або твору в цілому, види переказів (переказ-витяг, близький до тексту, стислий, художній);
- обговорення та поглиблений аналіз сюжетно-композиційних частин, відбір епізодів для поглибленого аналізу; з'ясування художньої ролі окремого сюжетного епізоду чи композиційної частини; аналіз епізоду, який найбільше вразив учнів; виконання письмових робіт аналітичного характеру, спрямованих на поглиблене дослідження сюжету й композиції;
- "склеювання" літературного твору; "імітування зовнішньої композиції твору"; складання кіносценарію; інсценізація; усне малювання; створення ілюстрацій і захист малюнків; складання синонімічних назв до авторських заголовків розділів, частин, дій;
- зіставлення сюжетних епізодів або композиційних частин літературного твору між собою та зі створеними до них ілюстраціями художників; установлення зв'язку між подіями у творі;
- теоретичне засвоєння та розмежування понять "сюжет" і "композиція"; визначення учнями етапів розвитку сюжету; аналіз композиції;
- виявлення та аналіз мандрівних сюжетів, їх ролі в розвитку української та зарубіжних літератур.

Методика створення сюжетно-композиційних планів: поділ тексту на сюжетні частини; корегування учнями планів, пропонованих учителем; складання звичайного сюжетного плану у вигляді розповідних або називних

речень; заміна цитатних планів на прості; складання цитатних планів; складання планів за допомогою прислів'їв та приказок; складання планів у вигляді питальних речень; створення складних планів.

Застосування хронотопного аналізу для творів із мікро- та макроісторичною картинами світу. Установлення зв'язків між хронотопами (статичних та динамічних). Вивчення текстів із проявами аісторизму.

Робота з позасюжетними елементами: теоретична класифікація позасюжетних елементів; визначення їх художньої ролі; види вправ, аналогічні для опрацювання сюжету та композиції.

Особливості вивчення сюжетно-композиційної структури тексту в середніх і старших класах.

Аналіз образів-персонажів

Знання, уміння й навички, які учні одержують під час характеристики літературних героїв.

Пообразний шлях аналізу художнього твору. Планування системи уроків на основі пообразного аналізу.

Індивідуальна характеристика героїв. Літературознавча та морально-етична оцінка образів-персонажів.

Шляхи аналізу персонажів: на основі літературознавчої схеми дослідження героїв; за рисами їхнього внутрішнього світу; на основі поглибленої психологічної характеристики та психології вчинку; за розвитком сюжету або зовнішньої композиції; на основі окремих художніх фрагментів, пропонує вчителем або учнями; у зв'язках із хронотопною структурою; у контексті з проблематикою; крізь призму жанрово-родової, стильової, світоглядної специфіки тексту; на основі ключових мовних деталей як засобів характеротворення; крізь призму морально-етичних, суспільно-політичних, ментальних, філософських категорій тощо, у системі "виклик – відгук", на основі ціннісно-цільової стратегії образу, міжобразної взаємодії тощо.

Створення проблемних ситуацій у процесі вивчення героїв літературних творів.

Прийоми роботи з образами-персонажами:

- дослідження засобів творення персонажів (мови, дій та вчинків, стосунків між персонажами, позасюжетних елементів тощо); виявлення авторського ставлення до героя;

- зіставлення поведінки, мови, роздумів, почуттів героя, його портретних характеристик у різних епізодах; зіставлення літературних героїв із їхніми прототипами; порівняльна характеристика персонажів у межах одного твору; зіставлення героїв із різних творів української та зарубіжної літератури; порівняння образів-персонажів із їхнім утіленням в інших видах мистецтва (живописі, скульптурі, кіно- та театральному мистецтві); створення учнями ілюстрацій до образів-персонажів; використання дитячих малюнків під час аналізу дійових осіб;

- з'ясування художньої ролі персонажа в тексті; визначення художнього надзавдання героя; виявлення центрального персонажа в тексті;

- "сповідь героя"; "інтерв'ювання героя"; підготовка та проведення читання в ролях; простеження етапів розвитку характеру персонажа; дослідження головних періодів життєвого шляху персонажа; складання заголовків до етапів життєвої долі;
 - активізація особистісного ставлення школярів до образів-персонажів; осмислення педагогічної функції героя;
 - використання суджень критиків під час аналізу образів-персонажів;
 - складання плану характеристики образу-персонажа та підготовка зв'язної розповіді про героя; добір цитат; складання цитатного плану характеристики образу-персонажа;
 - письмові роботи аналітичного характеру під час аналізу образів-персонажів;
 - виявлення типового в образах-персонажах: типологічні зіставлення окремих героїв; співвіднесення внутрішнього світу літературного героя з психологією нації, прошарку, типу людей чи художніх героїв; оцінка героя як психологічного чи художнього еталона; осмислення надчасового значення образів-типів; типологічне моделювання в межах одного або декількох творів; аналіз вічних образів;
 - методика проведення узагальненої оцінки героїв.
- Групова характеристика героїв. Аналіз системи персонажів.
Особливості вивчення образів-персонажів у середніх і старших класах.

Проблемно-тематичний, філософський та ідеаційно-концептуальний напрями у викладанні літератури

Знання, уміння й навички, які учні одержують під час вивчення тематики, проблематики та ідейного змісту художніх творів.

Проблемно-тематичний, філософський та ідеаційно-концептуальний аналіз художнього твору. Моделювання системи уроків на їх основі.

Різні види проблемно-тематичного аналізу: сюжетно-концептуальний, концептуально-образний, концептуально-словесний, концептуально-жанровий, концептуально-стильовий.

Вплив вікових особливостей школярів на застосування проблемно-тематичних, філософських чи ідеаційно-концептуальних підходів до вивчення літератури.

Види роботи з тематикою та ідейним змістом художнього тексту: теоретичне розмежування на уроках понять "тематика" та "ідейний зміст", "тематика" та "тема", "ідейний зміст" та "ідея" твору; складання тематичного плану та плану ідейного змісту; дослідження ролі кожного з художніх компонентів та змістових частин твору у вираженні теми та ідеї; пошук та аналіз мовно-сміслових центрів, які стисло виражають тему та ідею; осмислення ідейно-тематичного змісту заголовків та епіграфів до творів; зіставлення варіантів авторських назв творів; складання учнями власних назв до літературних творів та добір епіграфів; виведення ідеї з авторської позиції та конфлікту твору; зіставлення ідейно-

тематичного змісту літературних творів з аналогічним рівнем творів інших видів мистецтва.

Опрацювання проблематики: виявлення проблематики в усіх художніх компонентах твору; розмежування проблем на головні та другорядні; класифікація проблематики; складання проблемно-тематичних планів літературного твору чи творчості письменника; простеження еволюції проблематики в межах творчості одного письменника; зіставлення способів художнього розв'язання споріднених проблем різними письменниками; дослідження розвитку вічних тем в історії вітчизняної та світової літератури.

Виконання учнями письмових робіт аналітичного характеру, присвячених проблематиці твору, його ідейному змісту та тематиці.

Жанрово-родова специфіка у вивченні літератури

Знання, уміння й навички, які учні одержують під час вивчення жанрово-родової організації літературних творів. Ознайомлення учнів із виникненням й еволюцією жанрів в українській та зарубіжній літературі.

Жанрово-родовий та комбінований шляхи аналізу. Планування системи уроків із їх допомогою.

Жанрово-родові особливості епосу, драми та лірики, їх вплив на методіку аналізу. Місце епосу, лірики й драми в шкільних програмах. Їх оглядове та текстуальне вивчення.

Психологічні особливості сприйняття учнями родів та жанрів літератури. Створення інтелектуального та емоційного фону для вивчення кожного, мотивація діяльності школярів під час їх опрацювання.

Шляхи аналізу, що продуктивні для епічних, ліричних і драматичних текстів, їх адаптація до кожного випадку.

Специфіка вивчення лірики:

- принципи групування (тематичний, жанровий, хронологічний, за належністю до поетичних збірок, проблемний, комбінований) ліричних творів для вивчення та планування системи уроків відповідно до них;
- етапи роботи з ліричним твором; оцінка художніх складових поетичного тексту; зіставлення різних поезій; зіставлення різних авторських варіантів однієї поезії; звичайний та порівняльний аналіз виконавської майстерності акторів під час прочитання поезій; прослуховування та аналіз пісенних утілень поезій; способи створення емоційного фону під час вивчення лірики.

Родові особливості вивчення драми: аналіз драматичних творів у контексті історії театру; ознайомлення з театральною термінологією; перегляд та аналіз вистав, їх зіставлення з драматичними текстами; використання рецензій театральних критиків; ознайомлення зі сценічною історією п'єси; аналіз звукового втілення мови персонажів акторами; зіставлення манери виконання однієї ролі різними акторами (на основі мемуарів, оцінок критики); зустрічі з акторами; написання учнями рецензій на театральні вистави.

Жанрово-родова різноплановість фольклору та її вплив на вибір шляхів аналізу. Вивчення фольклору у зв'язку з іншими видами творчості – музичним мистецтвом, розповіданням та співом, календарно-побутовою обрядовістю.

Вивчення казок: етапи роботи з казкою; читання казок; розповідання; інсценізування; створення ілюстрацій; засвоєння жанрових особливостей казки; складання учнями казок; зіставлення казок із їх екранним утіленням.

Труднощі школярів під час засвоєння прислів'їв та приказок – невміння розмежовувати, пояснювати зміст. Способи їх подолання: тлумачення змісту; визначення жанрових особливостей; створення ілюстрацій та написання оповідань за змістом прислів'їв та приказок; добір синонімічних одиниць, прислів'їв і приказок з одним і тим же словом як назв до ілюстрацій, літературних текстів чи їх частин; оцінка поведінки персонажів за допомогою прислів'їв та приказок; визначення в мовній структурі художніх творів та пояснення їх ролі в них; формулювання тем уроків за допомогою прислів'їв та приказок.

Вивчення загадок: загадування й відгадування; етапи створення учнями загадок.

Види роботи з байкою: засвоєння її жанрових ознак; зіставлення різних утілень одних і тих же байкових сюжетів; читання байки в особах; складання простих і цитатних планів; ілюстрування байок; методика їх складання.

Вивчення дум та історичних пісень: увага до виконавської майстерності творців та історичної основи; засвоєння жанрових ознак; прослуховування музичних утілень та їх аналіз.

Вивчення пісень календарно-обрядового циклу: установлення зв'язку з обрядами; пояснення світоглядно-релігійного змісту; зіставлення варіантів; задіювання учнів у календарну обрядовість.

Написання учнями власних ліричних та епічних творів різної жанрової природи (поезій, казок, оповідань, новел, прислів'їв і приказок, загадок, байок). Розвиток літературних здібностей дітей відповідно до кожного жанру.

Мовно-образні підходи до вивчення літератури

Знання, уміння й навички, які учні одержують під час вивчення мови та стилю письменника.

Дослідження художнього твору крізь призму мовно-образних деталей (словесно-образний аналіз).

Принципи аналізу мовної тканини тексту.

Прийоми опрацювання художньої мови:

- виразне читання та переказування епізодів, у яких найбільш яскраво виявлена мовна оригінальність стилю автора; аналіз мови в процесі підготовки тексту до виразного читання;

- лексичний, фразеологічний коментар до твору або його фрагментів; робота зі словниками на уроках літератури; визначення асоціативно-сміслового комплексу мовного образу; аналіз смислового навантаження мовних засобів, виявлення підтексту; заміна учнями образних зворотів, узятих із літературного твору, звичайними мовними конструкціями;

- зіставлення різних мовних редакцій тексту; зіставлення мовно-художніх засобів літературних творів та засобів живопису, музики; "редагування" мови авторського тексту; "стилістичний експеримент";

- спостереження за використанням автором лексичних пластів; дослідження синонімічних рядів у художньому тексті; складання синонімічних рядів до мовних зворотів автора; виявлення фонічної та метричної структури тексту; зіставлення художнього мовлення різних письменників; укладання словників авторських художніх висловів;

- письмові роботи аналітичного характеру для поглибленого вивчення мовної своєрідності творчості автора; відбір школярами мовно-художніх зворотів для використання в письмових роботах;

- різні види класифікацій мовних засобів (в окремо взятому фрагменті, у творі або творчості в цілому; одного або різних засобів);

- зіставлення мовних особливостей різних перекладів одного твору зарубіжного письменника.

Методика "повільного читання" – основний напрям вивчення мови художнього твору на уроках літератури.

Специфіка засвоєння учнями мовно-теоретичних понять.

Структурно-стильовий аналіз

Теоретичні засади вивчення стилю письменника. Труднощі, які трапляються в методичній практиці під час опрацювання школярами поняття "індивідуальний стиль письменника", їх подолання.

Основні засади структурно-стильового аналізу.

Прийоми роботи зі стилем письменника: виявлення чинників формування стилю окремого автора; з'ясування особливостей літературних течій і напрямів, їх вплив на індивідуальний стиль митця; зіставлення стилістичних особливостей різних творів або творчості різних письменників; простеження стильової еволюції в межах індивідуального стилю автора; зіставлення особливостей літературного стилю письменника зі стилем художників інших видів мистецтва.

Особливості вивчення авторського стилю в середніх і старших класах.

Вивчення теорії літератури та літературно-критичних праць

Теоретичні знання, уміння й навички як складова частина літературної освіти школярів.

Місце теоретичних рубрик у шкільному курсі літератури. Загальні принципи вивчення теорії літератури: прив'язаність до конкретного художнього тексту; необхідність ілюстрування художнім матеріалом; необхідність повторення й закріплення, систематизації та практичного застосування в навчальній діяльності.

Система понять для засвоєння в середніх та старших класах, її підпорядкованість віковим можливостям школярів.

Види роботи під час вивчення теорії літератури: актуалізація знань школярів із теорії літератури; спостереження над літературним текстом перед визначенням теоретичного поняття; теоретичне визначення понять; спостереження над літературним текстом після засвоєння теоретичного поняття; застосування теоретичних знань під час аналізу літературного матеріалу в подальшій навчальній практиці; розширення й поглиблення теоретичних понять.

Місце літературно-критичних праць у шкільному курсі літератури. Мета їх застосування на уроках під час вивчення літературного, історико-літературного та біографічного матеріалу.

Способи використання літературно-критичних праць або їх фрагментів у практиці викладання літератури: у якості епіграфів та тем уроків; під час лекційного викладу нового навчального матеріалу; для створення проблемних ситуацій; для організації самостійної роботи школярів.

Прийоми опрацювання літературно-критичних праць: добір цитат для використання в усних виступах та письмових роботах; коментування змісту в цілому або окремих положень; конспектування статті, складання її плану або тез; опрацювання статті на основі запитань до тексту, які поставив учитель чи сформулювали учні; усний або письмовий переказ статті; ілюстрування думок критика фрагментами з художнього твору; "суперечка з критиком"; створення рефератів та доповідей на основі критичних праць.

Узагальнення, систематизація та перевірка літературних знань, умінь, навичок школярів

Місце та специфіка проведення етапів узагальнення в середніх і старших класах.

Стандартні та нестандартні форми здійснення узагальнень і систематизації.

Урок узагальнення знань, умінь і навичок школярів, його структура та застосування.

Етап узагальнення та систематизації в структурі окремого уроку. Види роботи під час його проведення: бесіди-узагальнення, підсумкове слово вчителя чи учнів, звіти школярів про виконання поставлених завдань.

Використання нестандартних уроків (семінарів, уроків-конференцій, диспутів тощо), позакласних заходів (переглядів і обговорень кінофільмів, театральних вистав, проведення літературних вікторин, конкурсів, вечорів та ранків, походів тощо).

Виконання творів-роздумів узагальнювального характеру. Письмові роботи за наскрізними темами й проблемами української та зарубіжної літератури.

Етап перевірки домашнього завдання в структурі уроку. Його педагогічна роль та методичне забезпечення.

Структура й застосування комбінованих уроків та уроків перевірки знань, умінь і навичок школярів.

Використання комп'ютерних технологій із метою узагальнення та перевірки знань школярів.

4.5. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ПЕДАГОГІКИ

Основи загальної педагогіки

Педагогіка як наука і мистецтво. Й. Герберт, К. Ушинський про педагогіку як науку і мистецтво. Процес формування і розвитку особистості. Єдність біологічних, соціальних факторів розвитку та власної активності дитини.

Проблема мети виховання особистості в психолого-педагогічній теорії і практиці. Всебічний розвиток особистості як мета виховання. Проблема мети виховання в сучасній зарубіжній школі. Наукові засади вікової періодизації розвитку дитини. Врахування вікових особливостей розвитку учнів у навчально-виховному процесі. Основні напрями психічного розвитку дитини в ранньому і дошкільному віці. Психологічна готовність до шкільного навчання. Молодший школяр. Психологічна готовність молодшого школяра до виконання діяльності учіння. Молодший і старший підлітковий вік. Провідна діяльність підлітка. Основні суперечності підліткового віку та особливості формування особистості підлітка. Старшокласник як суб'єкт учбової діяльності. Готовність до професійного та особистісного самовизначення в учбовій діяльності старшокласника.

Теорія освіти і навчання

Психолого-педагогічні основи процесу навчання. Й.Г.Песталоцці, А.Дістервег, К.Д.Ушинський про розвивальне та виховне навчання. Основні компоненти процесу навчання. Процес викладання. Процес учіння. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів. Роль педагогічної техніки в процесі навчання. Закономірності й принципи процесу навчання. Дидактичні принципи у педагогічній спадщині Я.А.Коменського, Ф.В.А.Дістервега, К.Д.Ушинського. Проблема змісту освіти в сучасній школі. Проблема перевантаження, обдарованих дітей, індивідуального та диференційованого підходу до них. Державні стандарти освіти. Реформування змісту освіти на сучасному етапі. Технологічний підхід в освіті. Основні види сучасних технологій навчального процесу. Особистісно орієнтована парадигма освіти. Особистісно орієнтовані технології. Загальне поняття методів навчання. Методи навчання в педагогічній спадщині Я.А.Коменського, Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, К.Д.Ушинського, В.О.Сухомлинського. Основні засоби навчання. Педагогічна техніка як необхідна умова високоефективного використання вчителем методів, прийомів та засобів навчання. Розвиток організаційних форм навчання в теорії і практиці. Урок – провідна форма організації навчально-пізнавальної діяльності. Основні вимоги до уроку. Нестандартні уроки. Особливості побудови уроків у залежності від навчального предмету, віку учнів і типу навчального закладу. Позаурочні форми організації навчання. Проблема контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів в теорії і практиці навчання. Психологічні основи контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів. Досягнення і досвід безоцінкового контролю знань (Ш.Амонашвілі, Т.Гончарова та інш.). Оцінювання навчальної діяльності учнів у зарубіжній школі.

Теорія виховання

Виховання як цілеспрямований процес формування особистості. Психологопедагогічні основи організації виховного процесу в школі. Вихованість як інтегративна властивість особистості. Закономірності і принципи виховання. Основні завдання і зміст всебічного і гармонійного розвитку особистості. Технологія виховання. Психолого-педагогічні основи розробки

педагогічних технологій виховання. Модель одиничного елемента процесу виховання (циклу виховання або виховного заходу). Проблеми методів виховання: психологічний і педагогічний аспекти. Залежність методів виховання від мети, змісту, принципів, умов виховання, вікових та індивідуальних можливостей учнів. Нестандартні методи виховання. Методи формування моральної свідомості особистості. Методи педагогічного стимулювання діяльності школярів і позитивного досвіду громадської поведінки. Педагогічні та психологічні аспекти самовиховання та самоосвіти учнів. Самоорганізація – важлива умова самовиховання учнів. Педагогічне керівництво процесом самовиховання. Психолого-педагогічні основи формування світогляду учнівської молоді. Світоглядна зрілість особистості. Формування наукового світогляду в процесі навчання і позакласній роботі. Колектив та особистість як актуальна проблема сучасної школи. Методика формування і згуртування дитячого колективу. Методика індивідуального підходу до учнів у виховному процесі виховної роботи з учнями. Проблеми організації морального виховання в сучасній школі. Формування моральних цінностей, поглядів, переконань та моральних звичок. Мета, завдання і сутність правового виховання. Соціально-психологічні і педагогічні причини антисуспільної поведінки та правопорушень учнів. Система профілактичної роботи по запобіганню правопорушень школярів. Виховні технології з різними категоріями дітей (обдарованими дітьми, дітьми-сиротами, дітьми з обмеженими можливостями). Зміст, завдання і основні напрямки позакласної і позашкільної роботи з розумового виховання учнів. Система роботи школи, класу з екологічного виховання школярів. Формування екологічної культури. Методика організації різноманітних форм роботи з екологічного виховання учнів. Оздоровча функція фізичної культури як основне завдання фізичного виховання молоді. Утвердження пріоритетів здорового способу життя. Поєднання зусиль школи і сім'ї у вихованні здорового покоління молоді. Проблема формування естетичної культури школярів. Методика організації форм виховної роботи по формуванню художньо-естетичної спрямованості особистості. Нетрадиційні форми і методи естетичного виховання учнів. Проблеми трудового виховання учнів. К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, Д.Дьюї та ін. про працю як засіб самоствердження і самореалізації людини. Проблема профорієнтації учнів в умовах становлення ринкової економіки. Гендерні відомості і статеве виховання. Форми і методи роботи по формуванню у випускників школи потреби у створенні сім'ї, відповідальності і обов'язків подружнього життя. Дитячі та юнацькі організації і об'єднання. Вікові особливості становлення і розвитку дитячих груп та організацій. Форми і методи співпраці вчителя з дитячими та юнацькими об'єднаннями. Родинно-сімейне виховання. П.Ф.Лесгафт, А.С. Макаренко, В.О.Сухомлинський про значення сім'ї у вихованні особистості. Система взаємодії сім'ї та школи у вихованні учнівської молоді. Мета, виховні завдання, функції та обов'язки класного керівника. Соціально-правовий захист дитинства. Проблеми дитинства в сучасному суспільстві. Система соціального виховання та правового захисту дитинства.

Школознавство

Поняття про систему освіти. Реформування системи освіти на сучасному етапі в Україні (Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2022 рр.). Система управління і керівництва освітою в Україні. Органи освіти, їх функції в управлінні діяльністю шкіл та інших загальноосвітніх навчальних закладів. Внутрішнє керівництво і контроль. Наукова організація праці в школі. Передовий педагогічний досвід (ППД). Вивчення, узагальнення та впровадження ППД. Творче ставлення до ППД. Методична робота в школі. Єдність навчально-виховних, методичних та дослідницьких аспектів у педагогічній діяльності.

Рекомендації щодо виконання практичних завдань

Розв'язання педагогічних ситуацій допоможе студентам пов'язати свої теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін із практикою і на цій основі виявити педагогічні компетенції. Така робота сприятиме розвитку творчого мислення майбутніх учителів-вихователів, формуванню педагогічних умінь і навичок. Різний зміст педагогічних ситуацій сприяє включенню студентів у самостійну пошукову роботу. Орієнтовний алгоритм розв'язання педагогічних ситуацій, запропонованих Л.В. Кондрашовою.

1. Проаналізуйте мікросередовище, в якому відбувається дія, подія, явище. Виділіть із запропонованої педагогічної ситуації проблему та коротко сформулюйте її сутність.

2. Переведіть факти, подані в ситуації, на мову педагогічних категорій.
3. Виявіть суперечність, джерело розвитку події, явища, що аналізується. Визначте характер, форму і спрямованість цього розвитку.

4. Визначте педагогічні категорії, представлені в педагогічній ситуації.
5. Висуньте гіпотезу у формі можливої відповіді або шляхи її пошуку.
6. Встановіть на основі яких педагогічних впливів досягаються цілі і результати виховання, навчання.

7. Виясніть, чи може досягти мети педагогічний вплив учителя, класного керівника, батьків тощо.

8. Назвіть положення педагогічної категорії, які були вдало чи невдало використані в цій ситуації.

9. Вкажіть помилки, які були допущені в цій ситуації і перешкоджали досягненню позитивного результату.

10. Назвіть, які форми, методи, засоби педагогічного впливу можна було б використати в цій ситуації щоб досягти позитивного результату.

11. Визначте, який позитивний досвід можна взяти собі на майбутнє.

12. Зробіть висновки і оцініть педагогічну ситуацію з точки зору її типовості для педагогічної діяльності вчителя.

5. СПИСОК ДЖЕРЕЛ

5.1. СПИСОК ДЖЕРЕЛ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Теоретичні джерела:

1. Блик О.П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія / О.П. Блик. – К., 1988. – 128 с.

2. Бойко В. М. Граматика української мови : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посіб / В. М. Бойко , Л. Б Давиденко. – К.: Академвидав, 2014. – 248 с.
3. Бойко В. М. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір : навч.-метод. посіб. / В. М. Бойко, Л. Б Давиденко. – Ніжин, 2010. – 119 с.
4. Бойко Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка й орфографія: навч. посіб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. – 87 с.
5. Бойко Н. І. Сучасна українська літературна мова : Лексикологія, фразеологія, лексикографія : навч.-метод. посіб. / Н. І .Бойко, В. М. Пащенко – Ніжин, 2005. – 140 с.
6. Бойко Н. І. Сучасна українська літературна мова : Фонетика, фонологія, морфонологія, орфоєпія, графіка, орфографія : Практичний курс : навч. посіб. / Н. І Бойко. – Ніжин, 2010. – 128 с.
7. Бойко Н. І. Сучасна українська літературна мова. Хрестоматія з фонетики: навч.-метод. Посібник. / Н. І .Бойко, Т. Л. Хомич. – Вид. друге, змінене і доповнене. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. – 305 с.
8. Бондар О .І. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / О. І . Бондар, Ю.О Карпенко. – К., 2006. – 368 с.
9. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові / В. М. Винницький – К., 1984. – 160 с.
10. Вихованець І. Р. Граматика української мови : Синтаксис : підруч. / І. Р .Вихованець. – К., 1993 – 368 с.
11. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис : навч. посіб. / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, Є. І. Чернов – К., 1989. – 334 с.
12. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : Вступ, фонетика, орфоєпія, графіка і орфографія, лексикологія, фразеологія, лексикографія, словотвір : навч. посіб. / Волох О. Т. – К., 1986. – 200 с.
13. Горяний В. Д. Синтаксис односкладних речень : пос. для вчителів / В. Д Горяний. – К., 1984. – 128 с.
14. Гуйванюк Н. В. Українська мова : Схеми, таблиці, тексти / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В Кульбабська – Львів : Вид.-во, «СВІТ», 2005. – 304 с
15. Дудик П. С .Синтаксис української мови : підруч./ П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 384 с.
16. Дудик П. С. Словосполучення в українській літературній мові / П. С Дудик – К., 1998. – 132 с.
17. Житар І. Українська мова : Синтаксис і пунктуація : навч. посіб. / І. Житар, Т. Матвійчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 240 с.
18. Жовтобрюх М. А. Історична граматика української мови : підруч. / М. А. Жовтобрюх – К., 1980. – 320 с.
19. Жовтобрюх М. А. Історія української мови. Фонетика : підруч. / М. А .Жовтобрюх , В. М. Русанівський, В. Г. Скляренко – К., 1979. – 367 с.
20. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови : підруч.

/ М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – Ч.1. – К., 1972. – 402 с.

21. Зінченко С.В. Історична грамати́ка української мови в таблицях : Історичний коментар : навч. посіб. / С.В. Зінченко, В.Г. Коваленко. – Ніжин, 2001. – 94 с.

22. Іваницька Н.Я. Вивчення членів речення у 4–8 кл / Н.Я. Іваницька. – К., 1982. – 144 с.

23. Кадомцева Л.О. Українська мова : Синтаксис простого речення : навч. посіб. / Л.О. Кадомцева. – К., 1985. – 128 с.

24. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови : підруч. / М.У. Каранська. – К., 1995. – 312 с.

25. Кващук А.Г. Синтаксис складного речення : посіб. для вчителів / А.Г. Кващук. – К., 1986. – 109 с.

26. Пазяк О.М. Українська мова і культура мовлення : навч. посіб. / О.М. Пазяк, Г.Г. Кисіль. – К., 1995. – 239 с.

27. Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в середній школі: посіб. для вчителів. / – К.М. Плиско. – К., 1990. – 135 с.

28. Плющ Н. Сучасна українська мова. Орфоепія : навч. посіб. / Н. Плющ, В. Бондаренко – К., 2007. – 172 с.

29. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Л.Г. Скрипник. – К., 1973. – 280 с.

30. Слинко І.І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання / І.І. Слинко, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К., 1994. – 670 с.

31. Сучасна українська літературна мова : Вступ. Фонетика / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1969. – 436 с.

32. Сучасна українська літературна мова : Лексика. Фразеологія / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1973. – 540 с.

33. Сучасна українська літературна мова : Лексикологія. Фонетика : підруч. / А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін. – К. : Знання, 2010. – 270 с.

34. Сучасна українська літературна мова : Морфологія / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1969. – 580 с.

35. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис : підруч. / А.К. Мойсієнко, І.М. Арібжанова, В.В. Коломійцева та ін. – К. : Знання, 2010. – 374 с.

36. Сучасна українська літературна мова : Орфоепія : навч. посіб. / Н. Плющ, О. Бас-Кононенко, З. Дудник, О. Зубань. – К., 2007. – 172 с.

37. Сучасна українська літературна мова : підруч. / за ред. А.П. Грищенка. – К., 2002. – 439 с.

38. Сучасна українська літературна мова : підруч. / за ред. М.Я. Плющ. – К., 2004. – 430 с.

39. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1972. – 516 с.

40. Сучасна українська літературна мова : Стилїстика / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1973. – 588 с.

41. Сучасна українська літературна мова : Фонетика : навч. посіб. / Н. Плющ, О. Бас-Кононенко, З. Дудник, О. Зубань. – К., 2002. – 173 с.

42. Сучасна українська літературна мова : хрестоматія з фонетика / укл. Н. І. Бойко., Т. Л. Хомич. – Ніжин, 2012. – 218 с.
43. Сучасна українська мова : підруч. / за ред. О. Д. Пономарева. – К., 2001. – 392 с.
44. Тоцька Н. І. Голосні фонемі української літературної мови : підруч. Н. І. Тоцька. – К., 1973. – 184 с.
45. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова : Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія : підруч. / Н. І. Тоцька. – К., 1981. – 184 с.
46. Українська мова : енциклопедія/ ред.. колегія: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), П. М. Зяблюк та ін. – К., 2007. – 752 с.
47. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови. Київ: Наук. думка, 2019. 392 с.
48. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко.– К., 1996.
49. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К., 2000. – 688 с.
50. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підруч. / К. Ф. Шульжук. – К., 2010. – 408 с.
51. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові : навч. посіб. / К. Ф. Шульжук. – К., 1989. – 136 с.
52. Ющук І. П. Українська мова : підруч. / І. П. Ющук. – К., 2003. – 640 с.

Довідкова література:

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник / А. А. Бурячок. – К., 2005. – 400 с.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К., 1985. – 217 с.
3. Головащук С. І. Словник наголосів / С. І. Головащук. – К., 2003.
4. Горпинич В. А. Русско-украинский орфоэпический словарь / В. А. Горпинич. – К., 1992.
5. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор – К., 2001. – 222 с.
6. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів / Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич. – К., 1985. – 236 с.
7. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. – К., 1974. – 260 с.
8. Морфемний словник / уклад. Л. М. Полюга. – К., 1983. – 260 с.
9. Орфографічний словник української мови / С. І. Головащук, М. М. Пешак., В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. – К., 2004. – 864 с.
10. Орфоепічний словник української мови : у 2 т. / за ред. М. М. Пешак, В. М. Русанівського. – К., 2001. – Т. 1; К., 2003. – Т. 2.
11. Погрібний М. І. Орфоепічний словник української мови / М. І. Погрібний. – К., 1984. – 630 с.
12. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови / М. І. Погрібний. – К., 1964. – 640 с.

13. Полюга Л. М. Словник українських морфем / Л. М. Полюга. – Львів, 2001. – 448 с.
14. Словник української мови : в 11 т. – К., 1970–1980.
15. Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / за ред. М. А. Жовтобрюха. – К., 1973. – 724 с.
16. Яценко І. Т. Морфемний аналіз : словник-довідник : у 2 т. / І. Т. Яценко. – Т. 1. – К., 1980. – 356 с.; Т. 2 – К., 1981. – 352 с

5.2. СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. Методика навчання лексикології та фразеології в шкільному курсі української мови: навч. посіб. для студ. філол. ф-тів / Н. Голуб, Л. Проценко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 223 с.
2. Голуб Н. М. Методика навчання української мови і літератури. Атестація здобувачів вищої освіти: навчально-методичний посібник для студентів філологічного факультету/ Н. М. Голуб, Л. І. Проценко, Ю. І. Бондаренко, О. В. Забарний. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 120 с.
3. Голуб Н. Б. Навчання синтаксису на уроках української мови у 8–9 класах : метод. посібник/ Н. Б. Голуб, Л. В. Галаєвська. – К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 128 с.
4. Голуб Н. Б. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу : посібник/ Н. Б. Голуб, В. І. Новосьолова, Г. Т. Шелехова, А. В. Ярмолюк. – К. : Видавничий дім «Сам», 2017. – 144 с.
5. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах / В. Ф. Дороз. – К., 2008. – 386 с.
6. Загальні питання методики навчання української мови. Курс лекцій / Укл. : Н. М. Голуб, Л. І. Проценко – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 179 с.
7. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.
8. Коваль Г. П. Методика викладання української мови : навч. посіб. для студ. педін-тів, гуманітарних ун-тів, педагог. коледжів / Г. П. Коваль, Н. І. Деркач. – Т. : Астон, 2010. – 287 с.
9. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: Підручник для студентів філологічних факультетів університетів / Колектив авторів за ред. проф. М. І. Пентиліук: М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетиліова. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.
10. Пентиліук М. І. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах у таблицях і схемах навч. посіб. / М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2010. – 136 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О. М. Методика як наука / О. М. Біляєв // Дивослово. – 2002. – № 11. – С. 20–24, 49–50.
2. Біляєв О. Про вивчення фонетики в школі / О. Біляєв // Українська мова та література в школі. – 2004. – № 7–8. – С. 2–4.
3. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови / О. М. Біляєв. – К: Рад. школа, 1990. – 176 с.
4. Бондаренко Н. Лексикологія / Н. Бондаренко // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. – 2003. – № 9. – С. 51–55.
5. Бондаренко Н. Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв'язання / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 5–11.
6. Голуб Н. Шляхи формування національних цінностей в учнів 5–7 класів на уроках української мови / Н. Голуб // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2018. – №4. – С. 58–66.
7. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2. – С. 2–4.
8. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – № 8. – С. 59 – 65.
9. Пентиліук М. І. Аналіз тексту на уроках мови / М. І. Пентиліук // Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 30–32.
10. Пометун І. О., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / За ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
11. Скуратівський Л. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 4–10.
12. Сучасний урок (українська мова та література): Навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів (Укладачі: В. Ф. Дороз, Т. Е. Ларіна). – Бердянськ, 2005. – 84 с.
13. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі : посіб. для вчителя / В. Д. Ужченко. – К. : Рад. шк., 1990. – 175 с.
14. Шелехова Г. Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 8. – С. 4–8.

ЧИННІ ДОКУМЕНТИ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5–9 класи / уклад. Глазова О. П., Романенко Ю. О., Голуб Н. Б. та ін. – (затверджена Наказом МОН України від 07. 06. 2017 № 804).

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

1. Глазова О. П. Українська мова : підручник для 7 класу закл. загальн. середн. освіти.– 2-ге вид. переробл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. – 256 с. : іл.

2. Єрмоленко С. Я. Українська мова. 5 кл.: підручн. для закл. загальн. середн. освіти / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2018. – 256 с. : іл.

3. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти. – Київ, 2018. – 240 с.

4. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова: підруч. 6 кл. для закл. заг. серед. освіти. – Київ, 2020. – 256 с.

5. Заболотний О. В. Українська мова: підручник для 7-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – Київ: Генеза, 2015. – 256 с.

6. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. 8 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти. – Київ, 2018. – 240 с.

7. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова: підруч. для 9 кл. закл. заг. серед. освіти. – Київ, 2017. – 272 с.

5.3. СПИСОК ДЖЕРЕЛ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Аверинцев С.С. Поэтика ранневизантийской литературы. - М.: Наука, 1977. - 320 с.
2. Агеєва В. «Їм промовляти душа моя буде». «Лісова пісня» Лесі Українки та її інтерпретації. – Х.: Факт, 2002.
3. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза. – К., 1994.
4. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки у пост-модерній інтерпретації. – К., 1999.
5. Антонович В.Б. Історія Великого князства Литовського: Від найдавніших часів аж до упадку удільної системи в Литовській Русі. - Тернопіль, 1887. - 207 с.
6. Асєєв Ю.С. Джерела: Мистецтво Київської Русі. К.: Мистецтво, 1980. 314 с.
7. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем. К., 1998.
8. Багалій Д.І. Нарис української історіографії. К., 1923-1925. Т.1, вип. І-2.
9. Багрій Романа. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну. – К., 1993.
10. Барабаш Юрій. «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» - Харків, 2001.
11. Бернштейн М. Іван Манжура: Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1977. – 194 с.
12. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки.

– К., 2006.

13. Білецький О.І. Перекладна література візантійсько-болгарського походження // Збір. пр.: У 5 т.- К.: Наук. думка, 1965. -Т. I-с.128-167.

14. Білецький О.І. Російська проза Т.Г.Шевченка // Збір. праць: У5-ти т. – К., 1965. – Т.2.

15. Білецький О.І. Стан і проблеми вивчення давньої української літератури. // Збір. праць.: у 5 т. – К.: «Наукова думка», 1965. – т.1. – с.108 – 127.

16. Бычко А.К. Народная мудрость Руси: Анализ философа. - К.: Вища школа, 1988. - 199 с.

17. Бовсунівська Т.В. Феномен українського романтизму. – К., 1997.

18. Бондар Микола. Діалог з історичним часом: формування нової української літератури // Київська старовина. – 1998. - №5.- С.9 – 55.

19. Бондар М. Поезія пошевченківської епохи: Система жанрів. – К.: Наук. думка, 12986. – 330 с.

20. Боровский Я.Е. Мифологический мир древних киевлян. - К.: Наук. думка, 1982. - 104 с.

21. Брандіс Є.П.Марко Вовчок. – К., 1975.

22. Введение христианства на Руси. - М.: Мысль, 1987. - 302 с.

23. Вивчення творчості П.Куліша в школі. – Чернігів, 1993.

24. Возняк М.С. Історія української літератури. Львів, 1920-1924. т. 1–3.

25. Возняк М.С. Початки української комедії: 1619 – 1819. – Львів, 1919. – 251с.

26. Волинський П.К. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах // Волинський Петро. З творчого доробку. – К., 1973. – С.39-81.

27. Волинський П.К. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина ХІХ ст.). – К., 1959.

28. Герасименко В.Я. Анатолій Свидницький. Літературний портрет. – К., 1959.

29. Гончар О.І. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982.

30. Гончар О.І. Просвітительський реалізм в українській літературі. – К., 1989.

31. Гончар О.І. Формування реалізму в художній прозі 50-60-х років // Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1991.

32. Грабович Г. До історії української літератури. – К., 1997.

33. Грабович Г. Кобзар. Каменярь. Дочка Прометея // Критика. – 1999, грудень.

34. Грабович Григорій. Шевченко як міфотворець. – К., 1991.

35. Греков И.Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды на рубеже ХІУ-ХУвв. – М.: Наука, 1975, - 519 с.

36. Грицай М.С. Українська драматургія ХУ11 – ХУ111ст. – К.: «Вища школа», 1974. – 198с.

37. Грицай М.С., Микитась В.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література.

- 2-е вид., доп. – К.: «Вища школа», 1989. – 403с.
38. Гроно нездоланих співців. – К., 1997.
39. Грушевський М.С. Історія української літератури. – К.; Львів, 1923-1927. – т. 1 – 5.
40. Гетманець М.Ф. Тайна реки Каялы: «Слово о полку Игореве». - Х.: Вища школа, 1982. - 144 с.
41. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. – К.: Факт, 2008. – 284 с.
42. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. – К., 2005.
43. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Львів, 1997.
44. Гундорова Т. *Femina melancholica*. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. – К., 2002.
45. Гудзий Н.К. История древней русской литературы. - 7-е изд. - М.: Просвещение, 1966. - 544 с.
46. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. - 2-е изд.- М.: Искусство, 1984. -350 с.
47. Даркевич В.П. Народная культура Средневековья: Светская праздничная жизнь в искусстве IX-XVI вв. - М.: Наука, 1988. - 343 с.
48. Двадцять роки і літературні дискусії, полеміки. – К., 1997.
49. Дем'янівська Л. Іван Карпенко-Карий: Життя і творчість. – К.: Либідь. – 144 с.
50. Денисюк І. Українська мала проза XIX – поч. XX ст. – 2-е вид. – Львів, 1999.
51. Деркач Б.А. Перекладна українська повість ХУ11 – ХУ111ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 148с.
52. Эдит Клюс. Ницше в России. Эволюция морального сознания. – СПб., 1999.
53. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. – К.: Основи, 1998.
54. Єфремов С. В поисках новой красоты // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993.
55. Єфремов Сергій. Історія українського письменства. – К., 1995.
56. Жук Н.Й. Анатолій Свидницький. Нарис життя і творчості. – К., 1987.
57. Жулинський М. Наближення. – К., 1988.
58. Забужко Оксана. Шевченків міф України. – К., 1997.
59. Засенко О. Марко Вовчок. Життя, творчість, місце в історії літератури. – К., 1964.
60. Захарчук І. війна і слово (Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму). – Луцьк: Твердиня, 2008. – 406 с.
61. Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої укр. літератури. – К., 2006.
62. Зборовська Н. Моя Леся Українка. – Тернопіль, 2002.
63. Зеров Микола. Українське письменство XIX ст. // Зеров Микола. Твори: У 2-х т. – К., 1990. – Т.2.
64. Идеино-философское наследие Иллариона Киевского. М., 1986. Ч.1-2.

65. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури ХУ1 – ХУ11 ст.: К.: Наук. Думка, 1966. – 251 с.
66. Истоки русской беллетристики: возникновение жанров сюжетного повествования в древнерусской литературе. - Л.: Наука, 1970. - 595 с.
67. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3-х кн. – К., 1996. – Кн.1.
68. Історія української літератури: в 2 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1954, т.1. – 731с.
69. Історія української літератури (перші десятиріч XIX ст.)/ За ред. П.П. Хропка. – К., 1992.
70. Історія української літератури XIX ст.: У 2- кн. / За ред. М.Г.Жулинського. – К., 2005. – Кн.1.
71. Історія української літератури: у 8 т. К.: «Наукова думка», 1967. т. 1-2.
72. Історія української літератури XIX ст.: У 3-х кн. / За ред. М.Т. Яценка. – К., 1995. – Кн.1; 1996. – Кн.2.
73. Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки): У 2 кн.: Підручник / О.Д.Гнідан та ін. – К.: Вища школа, 2003.
74. Історія української літератури XX століття /За ред. В.Дончика: У двох книгах. – Кн. 2. – Ч. 1, 2. – К., 1995.
75. Історія української літератури XX століття: У 2 кн. – К., 1993–1994.
76. Історія української літератури: У 2 кн. – К., 1998.
77. Калиниченко Н. Українська література к. XIX – п. XX ст. Напрями, течії. – К., 1983.
78. Келдьш В. На рубеже художественных эпох (О русской литературе конца XIX – начала XX века) // Вопросы литературы. 1993. Вып. 2. С. 92–103.
79. Кирилюк Є.П. Т.Г.Шевченко. – К., 1964.
80. Ковальчук О. Історіософські пошуки П.Куліша // Київська старовина. – 1999. - «6. – С.116-122.
81. Ковальчук О. Український повоєнний роман (проблеми жанрового розвитку). – К., 1992.
82. Кодацька Л. Художня проза Т.Г.Шевченка. – К., 1972.
83. Козлов А. Українська дожовтнева драматургія (еволюція жанрів). – К.: Вища школа, 1991.
84. Костенко Н. Українське віршування XX ст. – К., 1993.
85. Кошелівець І. Літературний процес дещо з віддалі. – Париж, 1991.
86. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. - К.: Наук, думка, 1984. - 174 с.
87. Крутікова Н.Є. Сторінки творчого життя (Марко Вовчок в житті і праці). – К., 1965.
88. Кудрявцев М. Ідеї, конфлікти, характери. – К.-Подільський, 1995.
89. Кузнецов Ю. Поетика прози М.Коцюбинського. – К., 1983.
90. Кузьмин А.Г. Начальные этапы древнерусского летописания. - М.: Изд-во Московск. ун-та, 1977, - 406 с.
91. Кусков В.В. История древнерусской литературы: Курс лекций. - 4-е изд. - М.: Высш. шк., 1982. - 296 с.

92. Лесин В. Василь Стефаник і українська проза к. XIX – п. XX ст. – К., 1975.
93. Літературна спадщина Київської Русі і українська література ХУ1 – ХУ111 ст. -Х: Наук, думка, 1981. - 265 с.
94. Липец Р.С. Эпос и Древняя Русь. - М.: Наука, 1969. - 302 с.
95. Литературно-эстетические концепции в России к. XIX – н. XX века. – Институт мировой литературы. – М.: Наука, 1975.
96. Лихачов Д.С. Развитие русской литературы X – ХУ11 вв.: Эпохи и стили. – Л.: «Наука», 1973. – 254с.
97. Лихачев Д.С. «Слово о полку Игореве» и культура его времени. - 2-е изд. -Л.: Худож. лит., 1985. - 351 с.
98. Лихачев Д. С. «Слово о полку Игореве»: Ист.-лит. очерк. 2-е изд., М.: Просвещение, 1982.-- 175 с.
99. Лобач-Жученко Б.Б. Літопис життя і творчості Марка Вовчка. К., 1983.
100. Ловмянський Х. Русь инорманны: Пер. с польск; - М.: Прогресс, 1985. -304 с.
101. Матеріали до вивчення історії української літератури: у 5 т. – К.: «Рад. школа», 1959. – т. 1. – 651с.
102. Махновець Л.Є. Сатира і гумор української прози ХУ1 – ХУ111 ст. – К.: «Наукова думка», 1964. – 479с.
103. Міщук Р.С. Українська оповідна проза 50-60-х років XIX ст. - К., 1978.
104. Молдаван А.М. «Слово о Законе и Благодати» Илариона. - К.: Наук. думка, 1984. - 240 с.
105. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX століття. – К., 2002.
106. Мороз Л. «Сто рівноцінних прад». Парадокси драматургії В.Винниченка. – К., 1998.
107. Моціяка О.М. Жанрові особливості притчі у романі П.Куліша «Чорна рада» // Література та культура Полісся. Вип.15. Спадщина П.Куліша в сучасних дослідженнях. – Ніжин, 2001. – С.93-99.
108. Наєнко М. Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції. – К., 1997.
109. Наливайко Д.С. Искусство: направления, течения, стили. – К.: «Мистецтво», 1981. – 287с.
110. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангардизму» // Слово і час. – 1997. – №11–12.
111. Наливайко Д. Типологія українського реалізму на європейському тлі: Українська література в системі літератур Європи і Америки (XIX – XX ст.). – К.: Заповіт, 1997.
112. Нахлік Є.К. Пантелеймон Куліш // Куліш Пантелеймон. Твори: У 2-х т. – К., 1994. – С.5-36.
113. Неврлий М. Олександр Олесь. Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1994.
114. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х рр. мікропортрети в художніх стилях і напрямих. – К., 1991.
115. Неділько Г.Я. Т.Г.Шевченко. Життя і творчість. – К., 1988.

116. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К.: Обереги, 2003. – 144 с.
117. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і – початок 1970-х років). – К.: Смолоскип, 2010. – 300 с.
118. Овсійчук В.А. Українське мистецтво ХІУ - першої половини ХУ ст. - К.: Мистецтво, 1985. - 175с.
119. Отечественная общественная мысль эпохи средневековья: историкофилософские очерки. - К.: Наук, думка, 1988. - 324 с.
120. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1999.
121. Падалка Н. Вивчення творчості І.Карпенка-Карого (І.Тобілевича) в школі. – К.: Рад. школа, 1970. – 152 с.
122. Панченко В.Є. Поет революційного гарту: До 125-річчя від дня народження П.А.Грабовського. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
123. Панченко В. «Будинок з химерами». Творчість В.Винниченка 1900–1920 рр. у європейському літературному контексті. – Кіровоград, 1998.
124. Перетц В.М. Краткий очерк методологии истории русской литературы. – Пб.: «Академия», 1922. – 164с.
125. Пільгук І. Іван Карпенко-Карий (Тобілевич). К.: Молодь, 1976. 296 с.
126. Пільгук І.І. Т.Г.Шевченко – основоположник нової української літератури. – К., 1963.
127. Писемність Київської Русі і становлення української літератури: Зб. Наук. пр. - К.: Наук. думка, 1988. - 319 с.
128. Приселков М.Д. Очерки по церковно-политической истории Киевской Руси X-XII вв. – СПб.: 1913. - 414 с.
129. Поліщук Я. «І ката і героя він любив...». Михайло Коцюбинський. Літературний портрет. – К.: Академія, 2010.
130. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. – Ів.-Франківськ, 1998.
131. Попович М.В. Мироззрение древних славян. - К.: Наук.думка, 1985. - 167 с.
132. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. - М.: Наука, 1982, - 591 с.
133. Самототожність Письменника. – К., 1999.
134. Семенюк Г. Українська драматургія 20-х рр. – К., 1992.
135. Сиваченко Г. Пророк не своєї вітчизни. Експатріанський «метароман» В.Винниченка: текст і контекст. – К., 2003.
136. Сиваченко М.Є. Анатолій Свидницький і зародження соціального роману в українській літературі. – К., 1962.
137. Сиваченко М. Корифей української прози: Нарис творчості Панаса Мирного. – К.: Наукова думка, 1967.
138. Сивокінь Г. Від аналізу до прогнозу. Літературно-художній пошук і позиція критики. – К., 1990.
139. «Слово о полку Игореве»: Комплексные исследования. - М.: - Наука, 1988. - 440 с.

140. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво. Профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти). – К.: Смолоскип, 2010. – 632 с.
141. Толочко П.П. Древняя Русь: Очерк соц.-полит. истории. К.: Наук. думка, 1987. 246 с.
142. Три доли. Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / Упор. Віра Агеєва. – К., 2002.
143. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / Упор. В.Яременко та ін.: У 4 кн. – Кн. 3,4. – К., 1994.
144. Федченко П.М. Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст. – К., 1982.
145. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т. 41.
146. Франко І.Я. Історія української літератури. Ч.1\ \ Збір. тв.: у 50 т. – К.: «Наукова думка», 1983, - т.40. – с.5 – 370.
147. Франко І.Я. Нарис історії української літератури до 1890 р.\ \ Збір. тв. У 50 т. – К.: «Наукова думка», 1984. – т.41, с.194 – 470.
148. Франко І.Я. «Слово про Лазарево воскресіння»: Староруська поема на апокрифічні теми // Збір. тв.: У 50 т. - К.: Наук. думка, 1981. - Т.32. - С.55-111.
149. Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. - М.:Наука, 1978. - 606 с.
150. Харчук Р. Покоління «пост епохи» // Слово і час. – 2002. – №2.
151. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. – К.: Дніпро, 1989.
152. Чижевський Дмитро. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – Тернопіль, 1994.
153. Чижевський Д. Історія української літератури. – К.: Академія, 2003.
154. Шахматов А.А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах. - СПб., 1908. - 706 с.
155. Шерех Ю. Третя сторожа. – К., 1993.
156. Штонь Г.М. Духовний простір української ліро-епічної прози. К., 1998.
157. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика к. ХІХ – п. ХХ ст. – К., 2003.
158. Яценко М.Т. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ ст. – К.. 1982.

Додаткова література:

1. Бернштейн М. Іван Манжура: Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1977. – 194 с.
2. Бернштейн М.Д. Українська літературна критика 50-70-х років ХІХ ст. – К., 1959.
3. Бондар М. Поезія пошевченківської епохи: Система жанрів. – К.: Наук. думка, 1986. – 330 с.
4. Волинський П.К. Іван Котляревський. Життя і творчість. – К., 1969.
5. Дем'янівська Л. Іван Карпенко-Карий: Життя і творчість. К.: Либідь.

144 с.

6. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. – К.: Академвидав, 2006. – 504.
7. Івашків В.М. Українська романтична драма 30-80-х років XIX ст. К., 1990.
8. Козлов А. Українська дожовтнева драматургія (еволюція жанрів). К.: Вища школа, 1991.
9. Комаринець Т.І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму. – Львів, 1983.
10. Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка // Амвросій Могила, Ієремія Галка. Поезії. – К., 1972.
11. Мазуркевич О., Якименко М. Вивчення творчості П.А.Грабовського в школі. – К.: Радянська школа, 1962. – 168 с.
12. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. К., 1988.
13. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К.: Обереги, 2003. – 144 с.
14. Падалка Н. Вивчення творчості І.Карпенка-Карого (І.Тобілевича) в школі. – К.: Рад. школа, 1970. – 152 с.
15. Панченко В.Є. Поет революційного гарту: До 125-річчя від дня народження П.А.Грабовського. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
16. Пільгук І. Іван Карпенко-Карий (Тобілевич). – К.: Молодь, 1976. – 296 с.
17. Погрібний А. Борис Грінченко: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1988. – 268 с.
18. Погрібний А. Яків Щоголев. – К., 1986.
19. Поважна В. Павло Грабовський: Літературний портрет. – К., 1962.
20. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. – К.: Дніпро, 1989.
21. Цалик С., Селігей П. Таємниці письменницьких шухляд. Детективна історія української літератури. – К.: Наш час, 2011. – 352 с.
22. Цибаньова О. Літопис життя і творчості І.Карпенка-Карого (І.К.Тобілевича). – К.: Дніпро, 1967. – 452 с.
23. Шнайдер Б. Трагедія «Сава Чалий» Карпенка-Карого і українська історична драма XIX ст. – К., 1959. – 275 с.
24. Яценко М.Т. Українська романтична поезія // Українські поети-романтики. – К., 1987. – С.5-36.

5.4.СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусенко В. Диспут на уроці літератури в гуманітарній парадигмі виховання / В. Андрусенко // Дивослово. – 1999. – № 4. – С. 38–42.
2. Базиль Л. Вплив комплексних програм на викладання літератури в Україні / Л. Базиль // Українська література в загальноосвітній школі. 2002. № 4. С. 37–40.
3. Болтівець С. Психогігієнічний зміст викладання мови та літератури С. Болтівець // Дивослово. – 1999. – № 4. – С. 42–45.

4. Бондаренко А. Час вибору: Вивчення творчості Василя Стуса в школі / А. Бондаренко, Ю. Бондаренко. К. : Видавничий центр "Академія", 2003. 232 с.
5. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі: теорія і практикум / Ю. Бондаренко. – Ніжин, 2015. – 218 с.
6. Бондаренко Ю. Методика шкільного вивчення української літератури на засадах ідеаційно-концептуального підходу: теорія і практикум / Ю. Бондаренко. Ніжин: НДУ, 2012. 199 с.
7. Бондаренко Ю. Методика шкільного вивчення сюжетно-композиційної організації епічного твору: теорія і практикум / Ю. Бондаренко. – Ніжин: НДУ, 2012. – 143 с.
8. Бондаренко Ю. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи / Ю. Бондаренко. – Ніжин, НДУ, 2009. – 351 с.
9. Вертій О. До проблеми викладання літератури / О. Вертій // Дивослово. 2004. № 2. С. 41–43.
10. Вусатий А. Уміння сприймати й осмислювати художній твір / А. Вусатий // Українська література в загальноосвітній школі. 2002. № 6. С. 24–26.
11. Гладишев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури / В. В. Гладишев. – Миколаїв: Ліон, 2006. – 372 с.
12. Горідько Ю. Структурно-стильовий аналіз під час вивчення літератури модернізму в школі / Ю. Горідько // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 2. – С. 17–21.
13. Дига Н. Проблемні завдання та запитання як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів / Н. Дига // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 2. – С. 28–31.
14. Дроботько Н. Літературний гурток – школа любові до слова / Н. Дроботько // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 33–34.
15. Ключек Г. Сучасна шкільна мовно-літературна освіта: спроба системного аналізу / Г. Ключек // Дивослово. – 2002. – № 4. – С. 26–32.
16. Коваленко В. Повторюючи шлях уяви, думки, почуття (література рідного краю як засіб формування творчого мислення обдарованих учнів / В. Коваленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 2. – С. 55–62.
17. Лисовский А. Изучениелирики в школе / А. Лисовский. К. : Радянська школа, 1987. 192 с.
18. Медведев В. Изучениелирики в школе / В. Медведев. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
19. Мірошник С. Оригінальні творчі роботи старшокласників / С. Мірошник // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 34–38.
20. Мірошник С. Творчі роботи на основі асоціацій / С. Мірошник // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 59–64.
21. Мірошник С. Пошуково-дослідницькі завдання випереджувального характеру як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів / С. Мірошник // Дивослово. – 2002. – № 2. – С. 58–59.

22. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах / Л. Мірошніченко. – К. : Ленвіт, 2000. – 240 с.
23. Наукові основи методики літератури / за редакцією Н. Волошиної. К.: Ленвіт, 2002. 340 с.
24. Онищук В. Типи, структура і методика уроку в школі / В. Онищук. – К. : Радянська школа, 1973. – 159 с.
25. Острроверхова Н. Аналіз уроку: концепції, методики, технології / Н. Острроверхова. – К. "ІНКОС", 2003. – 352 с.
26. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах / Є. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
27. Пастушенко Н. Критерії навчальних цілей та їх зв'язок з оцінюванням знань учнів / Н. Пастушенко // Дивослово. – 2003. – № 4. – С. 30–32.
28. Прокопова О. Жанрові особливості народних казок та методика вивчення їх у школі / О. Прокопова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 2. – С. 22–26.
29. Родари Д. Грамматикафантазии / Д. Родари. – М. : "Прогресс", 1978. – 207 с.
30. Романишина Н. Українська художня мала проза: теоретико-методичні аспекти вивчення / Н. Романишина. – Рівне: ПринтХауз, 2013. – 576 с.
31. Рудницька О. Програму оновлено, але годин зменшено / О. Рудницька // Дивослово. – 2002. – № 1. – С. 44–46.
32. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах / А. Ситченко. – К. : Ленвіт, 2011. – 291 с.
33. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу / А. Ситченко. – К. : Ленвіт, 2004. – 394 с.
34. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі / Б. Степанишин. – К. : Проза, 1995. – 255 с.
35. Тихоша В. Творчий підхід до викладання літератури / В. Тихоша // Дивослово. – 2002. – № 7. – С. 37–39; – № 10. – С. 46–48.
36. Токмань Г. Вивчення епосу в школі / Г. Токмань // Дивослово. – 2002. – № 9. – С. 15–18.
37. Токмань Г. Вікова психологія як наукове джерело методики викладання літератури / Г. Токмань // Дивослово – 2003. – № 6. – С. 23–29.
38. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Г. Токмань. – К. : Міленіум, 2002. – 320 с.
39. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі / Г. Токмань. – К. : Академія, 2012. – 312 с.
40. Токмань Г. Урок – філософське дослідження / Г. Токмань // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 41–46.
41. Токмань Г. Цілісність сприйняття ліричного твору. Текстуальний аналіз. Методика вивчення віршування / Г. Токмань // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 46–50.

42. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі / В. В. Уліщенко. – К. : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2011. – 398 с.
43. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку / А. Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 19–26.
44. Фролова К. П. Аналіз художнього твору. Деякі методи вивчення тексту художнього твору: Посібник для вчителів / К. П. Фролова. – К. : Радянська школа, 1975. – 174 с.
45. Шуляр В. Стратегії літературної освіти у системі профільного навчання / В. Шуляр. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
46. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія / В. І. Шуляр. – Миколаїв: Іліон, 2012. – 876 с.
47. Яценко Т. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) / Т. Яценко. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 360 с.
48. Юкало В. Зауваження не зовсім стороннього / В. Юкало // Дивослово. 2002. № 1. С. 43.

5.5. СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЗ ПЕДАГОГІКИ

Основна:

1. Виховні аспекти педагогічної діяльності у сучасній школі : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. : Л.О. Дубровська, В. Л. Дубровський, В.В. Ковнер, О.С. Філоненко; за ред. Є.І. Коваленко. 3-тє видання, перер. та доп. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2015. 160 с.
2. Завдання до комплексного кваліфікаційного іспиту з теорії та практики навчання і виховання (педагогічний блок) для студентів філологічного факультету: методичні рекомендації / Укл. Киричок І.І., Філоненко О.С. Ніжин: НДУ, 2019. 70 с.
3. Загальна педагогіка та історія педагогіки : підручник для студ. вищ. навч. закл. / К. В. Аймедов [та ін.] ; Одес. нац. мед. ун-т. К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. 352 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І. М. Дичківська. 2-ге вид., доповн. К. : Академвидав, 2012. 349 с.
5. Ковбас Б. Родинна педагогіка: в 3-х т. / Б. Ковбас, В. Костів: Науково-дослідний центр "Педагогіка і психологія вищої школи". - Івано-Франківськ, 2002. Т. 1 : Основи родинних взаємовідносин / Б. Ковбас, В. Костів. 2002. 286с.
6. Малафіїк Іван Васильович Дидактика новітньої школи [Текст] : навчальний посібник / І. В. Малафіїк. К. : СЛОВО, 2015. - 632 с. 19 7. Омеляненко В.Л. Теорія і методика виховання [Текст] : навч. посіб. / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський. К. : Знання, 2008. 415 с.
7. Падун Н.О., Самойленко О.В. Педагогічні ситуації: сутність та приклади вирішення: навч. посіб./ Падун Н.О., Самойленко О.В. Ніжин:НДУ ім.М.Гоголя,2017. 168 с.

8. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посібник / М. М. Фіцула. 3-тє вид., стер. К. : Академвидав, 2009. 559 с.

Додаткова:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 26.08.2020).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 26.08.2020).

3. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник для студентів вищих пед. навч. Закладів/ Карпенчук С.Г. К.: Вища школа, 2005.343с.

4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник /Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. К.: Знання-Прес, 2003. 418с.

5. Коваленко Євгенія Іванівна Історія зарубіжної педагогіки [Текст] : Хрестоматія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; Міністерство освіти і науки України, НДУ імені Миколи Гоголя. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.

6. Малафіїк І.В. Дидактика: Навч. посібник для студентів вузів /Малафіїк І.В. К.: Кондор, 2005. 398с

7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник /Мойсеюк Н.Є. К., 2007. 656с.

8. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. / За ред. Пехоти О.М. К.: 2003.С.3-26.

9. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243.

10. Сорока Г. І. Організація виховної роботи: планування, аналіз, методичне забезпечення / Г. І. Сорока. - Харків: Основа, 2005. - 128 с.

11. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка /Стельмахович М.Г. К., 1996.

12. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник / В. М. Чайка . Київ : Академвидав, 2011 . 238 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна національна програма «Освіта». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=896-93-%EF>. (дата звернення: 26.08.2020).

2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського представляє електронний каталог періодичних видань. URL: www.nbuv.gov.ua (дата звернення: 26.08.2020).

3. Міністерство освіти і науки України - офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua/> (дата звернення: 26.08.2020).

4. Освітня мережа України. URL: http://www.edu.kiev.ua/index_u.htm (дата звернення: 26.08.2020).

5. Глобальна всевітня академія. URL:
www.gnacademi.org/mason/catalog/brose.html (дата звернення: 26.08.2020).
6. Українська бібліотека електронних підручників. URL:
<http://www.info-library.com.ua/books-book-116.html> (дата звернення: 26.08.2020).